
ΔΙΟΓΕΝΗΣ ΛΑΕΡΤΙΟΣ
ΒΙΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ

ΒΙΒΛΙΟ Γ΄ – ΠΛΑΤΩΝ
ΒΙΒΛΙΟ Δ΄ – ΣΠΕΥΣΙΠΠΟΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Α. ΑΛΕΞΙΑΔΗ

Δ Α Ι Δ Α Λ Ο Σ
Ι. Ζ Α Χ Α Ρ Ο Π Ο Υ Λ Ο Σ

ΒΙΒΛΙΟ Γ΄ ΠΛΑΤΩΝ

Ὁ Πλάτων ἦταν Ἀθηναῖος, γιὸς τοῦ Ἀρίστωνα καὶ τῆς Περικτιόνης, ἡ καταγωγή τῆς ὁποίας ἀνερχόταν μέχρι τὸν Σόλωνα. Διότι ἀδελφὸς τοῦ Σόλωνα ἦταν ὁ Δρωπίδης, ὁ ὁποῖος ἐγέννησε τὸν Κριτία καὶ αὐτὸς τὸν Κάλλαισχρο, γιὸς τοῦ ὁποῖου ἦταν ὁ Κριτίας, ἕνας ἐκ τῶν τριάκοντα καὶ ὁ Γλαύκων, ἀπὸ τὸν ὁποῖο γεννήθηκαν ὁ Χαρμίδης καὶ ἡ Περικτιόνη, ἀπὸ αὐτὴν δὲ καὶ τὸν Ἀρίστωνα ὁ Πλάτων, ἔκτος ἀπόγονος ἀπὸ τὸν Σόλωνα. Ὁ δὲ Σόλων ἀνέβαζε τὴν καταγωγή του στὸν Νηλέα καὶ τὸν Ποσειδῶνα. Λένε μάλιστα ὅτι ἡ καταγωγή τοῦ πατέρα του ἀναγόταν στὸν Κόρδο, τὸν γιὸ τοῦ Μέλανθου οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὴν ἱστορία τοῦ Θρασύλλου, κατάγονταν ἀπὸ τὸν Ποσειδῶνα.

Ὁ δὲ Σπεύσιππος στὸ ἔργο του ποῦ ἐπιγράφεται *Συμπόσιον τοῦ Πλάτωνος* καὶ ὁ Κλέαρχος στὸ *Ἐγκώμιον τοῦ Πλάτωνος* καὶ ὁ Ἀναξилаΐδης στὸ δεύτερο βιβλίον *Περὶ φιλοσόφων*, ἀναφέρουν ὅτι, ὅπως διαδιδόταν στὴν Ἀθήνα, ὁ Ἀρίστων ἐπειδὴ ἡ Περικτιόνη ἦταν ὠραία, προσπάθησε νὰ τὴν βιάσει χωρὶς ὁμως νὰ τὸ ἐπιτύχει· καὶ ὅταν ἔπαυσε νὰ ἀσκεῖ βία, ὅτι εἶδε τὴν ὄψη τοῦ Ἀπόλλωνα· ἡ ἐπέμβαση τοῦ ὁποῖου τὴν διαφύλαξε παρθένα μέχρι τὸν τοκετό.

Γεννήθηκε δὲ ὁ Πλάτων, καθὼς ἀναφέρει ὁ Ἀπολλόδωρος στὰ *Χρονικά* του, κατὰ τὴν ὀγδοηκοστὴ ὀγδοὴ Ὀλυμπιάδα,

1

2

τὴν ἑβδόμη τοῦ μηνὸς Θαργηλιῶνος, ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία λέγουν οἱ Δῆλιοι, ὅτι γεννήθηκε ὁ Ἀπόλλων. Ἀπέθανε δὲ ὀψῶς ἀναφέρει ὁ Ἑρμιππος, ἐνῶ δειπνοῦσε σ' ἕναν γάμο- τὸ πρῶτο ἔτος τῆς ἑκατοστῆς ὄγδοης Ὀλυμπιάδας, ἀφοῦ ἔξη- σε ὀγδόντα ἕνα ἔτη. Ὁ Νεάνθης ὁμως ἀναφέρει ὅτι πέθανε 3 ὀγδόντα τεσσάρων ἐτῶν. Εἶναι λοιπὸν κατὰ ἕξι ἔτη νεότερος τοῦ Ἰσοκράτη· διότι ἐκεῖνος μὲν γεννήθηκε ἐπὶ ἄρχοντος Λυσιμάχου, ἐνῶ ὁ Πλάτων ἐπὶ Ἀμεινίου, ἐπὶ (ἐνν. τῆς ἀρχοντίας) τοῦ ὁποίου ἀπέθανεν ὁ Περικλῆς. Ἦταν δὲ ὡς δημότης Κολλυτεὺς στὸν δῆμο, καθὼς ἀναφέρει ὁ Ἀντιλέων στὸ δεῦτερο βιβλίο *Περὶ χρόνων*. Καὶ γεννήθηκε, σύμφωνα μὲ μερικούς, στὴν Αἴγινα – στὴν οἰκία τοῦ Φειδιάδη, γιοῦ τοῦ Θάλητα, ὅπως ἀναφέρει ὁ Φαβωρίνος στὴν *Παντοδαπὴ Ἱστορία* του, ἐπειδὴ ὁ πατέρας του εἶχε σταλεῖ μὲ ἄλλους ἐκεῖ ὡς κληροῦχος καὶ ἐπανῆλθε στὴν Ἀθήνα, ὅταν ἐκδιώχθηκαν ἀπὸ ἐκεῖ ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους πού συνέδραμαν τοὺς Αἰγινῆτες. Ἐπὶ πλέον ἔγινε καὶ χορηγὸς στὴν Ἀθήνα χάρις στὴν φιλοδωρία τοῦ Δίωνα, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἀθηνόδωρος στὸ ὄγδοο βιβλίο του τῶν *Περιπάτων*. Εἶχε καὶ δύο ἀδελφούς 4 τὸν Ἀδεΐμαντο καὶ τὸν Γλαύκωνα καὶ ἀδελφὴ τὴν Πωτώνη, ἀπὸ τὴν ὁποία γεννήθηκε ὁ Σπεύσιππος.

Γράμματα διδάχθηκε ἀπὸ τὸν Διονύσιο, τὸν ὁποῖο μνημονεύει στοὺς Ἀντεραστῆς. Καὶ γυμνάσθηκε ἀπὸ τὸν παλαιστὴ Ἀρίστωνα τὸν Ἀργεῖο· ἀπὸ αὐτὸν καὶ μετονομάσθηκε Πλάτων γιὰ τὴν σωματικὴ του εὐεξία, ἐνῶ προηγουμένως ἑκαλεῖτο Ἀριστοκλῆς ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ παπποῦ του, σύμφωνα μὲ ὅσα ἀναφέρει ὁ Ἀλέξανδρος στὶς *Διαδοχές* του. Μερικοὶ ὁμως λέγουν ὅτι ὀνομάσθηκε ἔτσι λόγῳ τῆς πλατύτητας τῆς ἐρμηνείας· ἢ διότι εἶχε πλατὺ μέτωπο, ὅπως ἀναφέρει ὁ Νεάνθης. Ὑπάρχουν ἀκόμη μερικοὶ πού λέγουν ὅτι ἀγωνίσθηκε στὴν πάλη κατὰ τὰ Ἴσθμια, σύμφωνα μὲ τὸν Δικαίαιρχο στὸ 5 πρῶτο βιβλίο *Περὶ βίων*, ὅτι ἀσχολήθηκε μὲ τὴ ζωγραφικὴ

καὶ ὅτι ἔγραψε ποιήματα, πρῶτα διθυράμβους, ἔπειτα λυρικά καὶ τραγωδίες. Καὶ ἀναφέρουν ὅτι εἶχε ἰσχνή φωνή, ὅπως λέγει καὶ ὁ Τιμόθεος ὁ Ἀθηναῖος στὸ *Περὶ βίων*. Λέγεται καὶ ὅτι ὁ Σωκράτης ὄνειρεύθηκε ὅτι κρατοῦσε νεοσσὸ κύκνου στὰ γόνατά του, ὁ ὅποιος ἀμέσως, ἀφοῦ φύτρωσαν πτερά, πέταξε ψηλὰ ψάλλοντας ἠδέως· τὴν ἐπομένη ἡμέρα ὁ Πλάτων ἦλθε συστημένος πρὸς αὐτόν κι ἐκεῖνος εἶπε ὅτι αὐτὸς εἶναι τὸ πτηνό.

Ἄρχισε νὰ φιλοσοφεῖ κατ' ἀρχὰς στὴν Ἀκαδημία, ἔπειτα ἐντὸς τοῦ κήπου παρὰ τὸν Κολωνό, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἀλέξανδρος στὶς *Διαδοχές*, κατὰ τὸν Ἡράκλειτο, ἔπειτα ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ ἀγωνισθεῖ μὲ τραγωδία ἐνώπιον τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, ἀφοῦ ἄκουσε τὸν Σωκράτη ἔκαψε ὀλοσχερῶς τὰ ποιήματά του λέγοντας.

Ἦφαιστε ἔλα ἐδῶ· ὁ Πλάτων σέ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴ στιγμὴ αὐτή,

ἐνῶ ἦταν εἴκοσι ἐτῶν, λένε, ἔγινε μαθητὴς τοῦ Σωκράτη· καὶ 6
ὅταν ἐκεῖνος ἀπέθανε παρακολουθοῦσε τὸν Κρατύλο, μαθητὴ τοῦ Ἡράκλειτου καὶ τὸν Ἑρμογένη πού δίδασκε τὴν φιλοσοφία τοῦ Παρμενίδη. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἔγινε εἴκοσι ὀκτώ ἐτῶν, καθὼς λέγει ὁ Ἑρμόδωρος, μετέβη στὰ Μέγαρα παρὰ τὸν Εὐκλείδη, μαζὶ μὲ ἄλλους μαθητὲς τοῦ Σωκράτη. Μετὰ μετέβη στὴν Κυρήνη παρὰ τὸν Θεόδωρο τὸν μαθηματικό· καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Ἰταλία πρὸς τοὺς Πυθαγορικοὺς Φιλόλαο καὶ Εὐρυτο. Ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Αἴγυπτο πρὸς τοὺς προφῆτες· ὅπου λέγουν ὅτι τὸν ἀκολούθησε καὶ ὁ Εὐριπίδης καὶ ὅτι ἐκεῖ ἀσθένησε καὶ θεραπεύθηκε ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς διὰ τῆς θεραπείας τῆς θάλασσας· γι' αὐτὸ καὶ εἶπε:

ἡ θάλασσα ἀποπλένει ὅλα τὰ κακὰ τῶν ἀνθρώπων

ἀλλὰ πρόσθεσε ὅτι, κατὰ τὸν Ὅμηρο, ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώ-

πους ιατροί εἶναι οἱ Αἰγύπτιοι. Εἶχε μάλιστα ἀποφασίσει ὁ Πλάτων να συναντήσει καὶ τοὺς Μάγους· ἀλλὰ λόγῳ τῶν πολλέμων στὴν Ἀσία δὲν τὸ πραγματοποιοῖσε. Ἀφοῦ ἐπανῆλθε στὴν Ἀθήνα σύχναζε στὴν Ἀκαδημία. Αὕτῃ εἶναι γυμναστήριο στὰ προάστια μὲ ἄλλος καὶ ὀνομάσθηκε ἔτσι ἀπὸ τὸν ἥρωα Ἐκάδημο, καθὼς ἀναφέρει καὶ ὁ Εὐπολις στοὺς Ἀστρατεύτους·

7

στοὺς παχύσκιους περιπάτους τοῦ θεοῦ Ἐκάδημου

ἀλλὰ καὶ ὁ Τίμων ἀπαντώντας στὸν Πλάτωνα λέει·

ἀπὸ ὄλους ξεχώριζε ὁ πλατίστακος, ἀλλὰ ὀμιλητὴς μὲ γλυκιὰ φωνή, ἴδιος μὲ τὰ τζιτζίκια, ποὺ κάθονται στὰ δένδρα τοῦ Ἐκάδημου μὲ φωνὴ γλυκιὰ σὰν κρίνο.

γιατὶ παλαιότερα μὲ τὸ εἰκαλεῖτο Ἐκαδημία. Ἀλλὰ ὁ φιλόσοφος ἦταν φίλος καὶ μὲ τὸν Ἰσοκράτη. Καὶ ὁ Πραξιφάνης ἔγραψε ὅτι, κάποτε ποὺ ὁ Ἰσοκράτης φιλοξενήθηκε ἀπὸ τὸν Πλάτωνα στὴν ἐξοχή, εἶχαν κάνει μία συζήτηση γιὰ τοὺς ποιητές. Καθὼς ἀναφέρει ὁ Ἀριστόξενος ἔλαβε μέρος σὲ τρεῖς ἐκστρατείες, μία φορὰ στὴν Τανάγρα, δευτέρη στὴν Κόρινθο, τρίτη ἐναντίον τοῦ Δηλίου· ἐκεῖ καὶ ἀρίστευσε. Ἀνέμειξε τίς θεωρίες τοῦ Ἡράκλειτου, τοῦ Πυθαγόρα καὶ τῶν Σωκρατικῶν· διατύπωσε τὴν φιλοσοφία του, στὰ περὶ αἰσθητῶν σύμφωνα μὲ τὸν Ἡράκλειτο, στὰ περὶ νοητῶν κατὰ τὸν Πυθαγόρα καὶ στὰ πολιτικά κατὰ τὸν Σωκράτη.

8

Ἐποστηρίζουν μερικοί, ἀνάμεσά τους καὶ ὁ Σάτυρος, ὅτι μὲ ἐπιστολὴ του ζήτησε ἀπὸ τὸν Δίωνα, ν' ἀγοράσει τρία βιβλία τοῦ Πυθαγόρα ἀπὸ τὸν Φιλόλαο, ἀντὶ ἑκατὸ μνῶν. Διότι λέγεται ὅτι ἦταν εὐπορος, ἔχοντας λάβει ἀπὸ τὸν Διονύσιο περισσότερα ἀπὸ ὀγδόντα τάλαντα, καθὼς ἀναφέρει καὶ ὁ Ὀνήτωρ στὸ βιβλίο του μὲ τίτλο *Εἰ χρηματιεῖται ὁ σοφός*. Ἐχει ἐπωφεληθεῖ καὶ ἀπὸ τὸν κωμικὸ ποιητὴ Ἐπίχαρμο

9

ἀφοῦ μετέγραψε τὰ περισσότερα ἔργα του, σύμφωνα μὲ ὅσα ἀναφέρει ὁ Ἄλκιμος στὰ *Πρὸς Ἀμύντα* ἔργα του, τὰ ὁποῖα εἶναι τέσσερα. Στὸ πρῶτο ἀπὸ αὐτά, ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

«Φαίνεται ὅτι καὶ ὁ Πλάτων χρησιμοποιεῖ στὸν λόγο του πολλὰ ἀπὸ τὸν Ἐπίχαρμο. Ἄς τὸ ἐξετάσουμε· ὁ Πλάτων λέγει ὅτι αἰσθητὸ μὲν εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι σταθερὸ μῆτε ὡς πρὸς τὴν ποιότητα μῆτε ὡς πρὸς τὴν ποσότητα, ἀλλὰ ρεεῖ καὶ μεταβάλλεται διαρκῶς, ὥστε, ἐὰν κάποιος ἀφαιρέσει ὀρισμένον ἀριθμὸ, αὐτὰ δὲν εἶναι πλέον ἴσα οὔτε ὡς πρὸς τὴν ποσότητα οὔτε ὡς πρὸς τὴν ποιότητα. Αὐτὰ δὲ εἶναι ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ὑπάρχει γένεση, ἀλλὰ οὐδέποτε ἔχει ὑπάρξει οὐσία. Ἀντίθετα, τὸ νοητὸ εἶναι ἐκεῖνο ἀπὸ τὸ ὁποῖο τίποτε δὲν ἀφαιρεῖται οὔτε καὶ προστίθεται. Αὕτη εἶναι ἡ αἰώνια φύση, ἡ ὁποία συμβαίνει νὰ εἶναι πάντοτε ὁμοια καὶ ἡ αὕτη. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἐπίχαρμος εἶπε εὐκρινῶς περὶ τῶν αἰσθητῶν καὶ νοητῶν:

– ἀλλὰ οἱ θεοί, βέβαια, ὑπῆρξαν πάντοτε καὶ δὲν ἔπαυσαν ποτὲ ἕως τώρα, καὶ αὐτὰ ὑπάρχουν πάντοτε ὁμοια καὶ διὰ τῶν αὐτῶν.

– ἀλλὰ λέγεται ὅτι τὸ χάος προϋπῆρξε τῶν θεῶν.

– ἀλλὰ πῶς; εἶναι ἀδύνατον ἀπὸ τὸ μὴ ὑπάρχον νὰ προέλθει τὸ πρῶτον.

– δὲν ἦλθε, λοιπόν, πρῶτον οὐδέν; – οὔτε, μὰ τὸν Δία,

δεύτερο περὶ ἐκείνων γιὰ τὰ ὁποῖα ἐμεῖς μιλάμε ἔτσι, ἀλλὰ πάντοτε ὑπῆρχαν.

Ἐὰν κάποιος προσθέσει σὲ περιττὸ ἀριθμὸ ἓνα χαλίκι, ἐὰν προτιμᾷς, καὶ σὲ ἄρτιο ἀκόμη, ἢ νὰ ἀφαιρέσει ἓνα ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα, σοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι πράγματι τὸ ἴδιο σύνολο; – ὄχι βέβαια, δὲν μοῦ φαίνεται.

– Καὶ ἐὰν θελήσει κανεὶς νὰ προσθέσει σὲ μέτρο ἑνὸς πῆχυ κάποιον μῆκος ἢ νὰ ἀποκόψει ἀπὸ τὸ ὑπάρχον, ὑπάρχει πλέον ἐκεῖνο τὸ μέτρο; – ὄχι βέβαια.

10

11

– τώρα εξέταζε ἔτσι καὶ τοὺς ἀνθρώπους· ἄλλος μὲν μεγαλώνει, ἄλλος δὲ φθίνει, ἐνῶ ὅλοι διατελοῦν σὲ μεταβολὴ καθ' ὄλον τὸν χρόνον. Ἐκεῖνο δέ, τὸ ὁποῖο μεταβάλλεται κατὰ φύσιν καὶ οὐδέποτε παραμένει στὴν ἴδια κατάσταση, διαφοροτικὸ θὰ ἦταν καὶ αὐτὸ πάντοτε, ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ἀποχωρίσθηκε. Καὶ ἐσύ, λοιπόν, κι ἐγὼ χθὲς εἴμαστε ἄλλοι καὶ τώρα ἄλλοι, καὶ πάλι ἄλλοι θὰ εἴμαστε καὶ οὐδέποτε οἱ ἴδιοι, σύμφωνα μὲ αὐτὸ τὸ λογικὸ ἐπιχείρημα».

Ἄλλοι προσθέτει ἀκόμη καὶ τοῦτο: «Οἱ σοφοὶ λέγουν ὅτι ἡ ψυχὴ ἄλλα μὲν αἰσθάνεται διὰ τοῦ σώματος, ὅπως ὅταν ἀκούει, ὅταν βλέπει, ἄλλα ὁμως αὐτὴ κατανοεῖ καθ' ἑαυτήν, χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ σώματος· γι' αὐτὸ ἐκ τῶν ὄντων ἄλλα μὲν εἶναι αἰσθητά, ἄλλα δὲ νοητά. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο καὶ ὁ Πλάτων ἔλεγε ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ κατανοήσουν τίς ἀρχὲς πάντων τῶν ὄντων, πρῶτα νὰ διακρίνουν αὐτὲς καθ' ἑαυτὲς τίς ἰδέες, ὅπως τὴν ὁμοιότητα καὶ τὴν μονάδα, τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος, τὴν στασιμότητα καὶ τὴν κίνηση· δεῦτερον, νὰ ὑποθέσουν τὸ ὠραῖο αὐτὸ καθεαυτὸ, καὶ τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ δίκαιο καὶ τὰ παρόμοια· τρίτον, νὰ κατανοήσουν ποιὲς ἰδέες συνάπτονται πρὸς ἄλληλες, ὅπως ἡ ἐπιστήμη, ἡ τὸ μέγεθος ἢ ἡ δεσποτεία (καὶ νὰ λάβουν ὑπ' ὄψιν ὅτι ὅσα ὑπάρχουν σ' ἐμᾶς, λαμβάνουν τὸ ὄνομά τους ἐκ τῆς συμμετοχῆς τους σ' ἐκεῖνα· λέγω, γιὰ παράδειγμα, ὅτι εἶναι δίκαια ὅσα μετέχουν τῆς δικαιοσύνης καὶ ὠραῖα ὅσα μετέχουν τῆς ὠραιότητος). Κάθε μία ἀπὸ αὐτὲς τίς ἰδέες εἶναι αἰώνια καὶ εἶναι νόημα καὶ ἐπιπλέον δὲν δέχεται ἀλλαγές. Γι' αὐτὸ λέγει (ἐνν. ὁ Πλάτων) ὅτι οἱ ἰδέες ὑφίστανται στὴ φύση ὅπως ἀκριβῶς τὰ παραδείγματα, καὶ τὰ ἄλλα ὅτι ὁμοιάζουν μὲ αὐτὲς, ἀφοῦ εἶναι ὁμοιώματα ἐκεῖνων. Ὁ Ἐπίχαρμος, λοιπόν, περὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ περὶ τῶν ἰδεῶν λέγει τὰ ἑξῆς:

– Τὸ παίξιμο τοῦ αὐλοῦ εἶναι κάποιον πράγμα; – βεβαιότατα.

12

13

- Ἄλλὰ μήπως τὸ παίξιμο τοῦ αὐλοῦ εἶναι ἄνθρωπος; – 14
Καθόλου.
- Ἐμπρός ἄς δῶ, τί εἶναι ὁ αὐλητής; ἄνθρωπος ἢ ὄχι; – Βε-
βαιότατα. – Δὲν σοῦ φαίνεται, λοιπόν, ὅτι τὸ ἴδιο συμ-
βαίνει καὶ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ; Ὅτι δηλαδή τὸ ἀγαθὸ εἶναι
ἓνα πράγμα αὐτὸ καθ' ἑαυτό, καὶ ὅποιος, ἀφοῦ τὸ μάθει,
τὸ γνωρίζει καὶ γίνεται πλέον ἀγαθός. Ὅπως ἀκριβῶς
γίνεται αὐλητής, ὅποιος ἔμαθε τὴν τέχνη τοῦ αὐλοῦ ἢ χο-
ρευτῆς ὅποιος ἔμαθε τὴν τέχνη τοῦ χοροῦ ἢ ὑφαντῆς
ὅποιος ἔμαθε τὴν ὑφαντικὴ ἢ γιὰ κάθε τέχνη πού ἐπιθυ-
μεῖς, δὲν θὰ εἶναι ὁ ἴδιος ἢ τέχνη, ἀλλὰ ὁ τεχνίτης.

Ὁ Πλάτων στὴν περὶ τῶν ἰδεῶν θεωρία του λέγει, ἐὰν
ὑπάρχει μνήμη, οἱ ιδέες ὑπάρχουν στὰ ὄντα, ἐπειδὴ ἡ
μνήμη εἶναι ἀνάμνηση κάποιου πράγματος σταθεροῦ καὶ 15
διαρκοῦς· οὐδὲν ἄλλο εἶναι διαρκές παρὰ μόνον οἱ ιδέ-
ες. «Διότι μὲ ποιόν ἄλλο τρόπο θὰ διασώζονταν τὰ
ζῶντα ὄντα ἐὰν δὲν ἄπτονταν μὲ τὴν ιδέα καὶ δὲν εἶχαν
ἐκ φύσεως πρὸς τοῦτο τὸν νοῦ; Τώρα ἐνθυμοῦνται τὴν
ὁμοιότητα καὶ ποιὰ εἶναι ἡ τροφή τους, πού δείχνει ὅτι
σὲ ὅλα τὰ ζῶα εἶναι ἔμφυτο νὰ διακρίνουν τὴν ὁμοιότη-
τα· γι' αὐτὸ καὶ ἀναγνωρίζουν τὸ ἴδιο γένος». Δὲν εἶπε
λοιπόν, τοῦτο ὁ Ἐπίχαρμος;

Εὐμαίε ἡ σοφία δὲν δόθηκε σ' ἓνα γένος,
ἀλλὰ ὅσα βέβαια ζοῦν, ὅλα ἔχουν γνώση.
Γιατί καὶ τὸ θηλυκὸ ἀπὸ τὸ γένος τῶν πτηνῶν,
ἂν ἐπιθυμεῖς νὰ τὸ γνωρίσεις, δὲν γεννᾷ τέκνα
ζῶντα, ἀλλὰ τὰ ἐπιάζει καὶ δίδει τὴν ζωὴ.
Κι αὐτὴ τὴν γνώση μόνη της ἢ φύση τὴν γνωρίζει·
διότι αὐτὴ ἡ ἴδια τὸ ἔχει διδάξει.

Και πάλι.

Δὲν εἶναι, λοιπόν, ἀξιοθαύμαστο αὐτὸ πού ἔτσι λέμε καὶ ὅτι εἴμαστε εὐχαριστημένοι μὲ τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ὅτι νομίζουμε ὅτι ἔχουμε καλὴ καταγωγὴ· διότι φαίνεται καὶ ὁ σκύλος, ὅτι εἶναι ὠραιότατος σὲ ἄλλον σκύλο καὶ τὸ βόδι σὲ βόδι, ὁ ὄνος ὠραιότατος σὲ ἄλλον ὄνο, καὶ ὁ χοῖρος στὸν χοῖρο.

Αὐτὰ καὶ ἄλλα τέτοια προσθέτει ὁ Ἄλκιμος στὰ τέσσερα βιβλία του ὡς σημειώσεις, γιὰ τὴν ὠφέλεια τὴν ὁποία προσπορίσθηκε ὁ Πλάτων ἀπὸ τὸν Ἐπίχαρμο. Ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ἐπίχαρμος δὲν ἀγνοοῦσε τὴν σοφία του, εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ μάθει κανεὶς καὶ ἀπὸ αὐτά, ὅπου προμαντεύει ὅτι θὰ ἔχει κάποιον μιμητή.

17

Καθὼς σ' ἐμένα φαίνεται – γιὰτί ὅ,τι νομίζω τὸ γνωρίζω ὅτι θὰ θυμηθοῦν κάποτε τούτους τοὺς λόγους μου. Ἄφοῦ πάρει κάποιος τοὺς στίχους μου καὶ ἀφαιρέσει τὸ μέτρο πού ἔχουν καὶ τοὺς προσδώσει πορφύρα καὶ τοὺς στολίσει μὲ ὁμορφους λόγους καὶ ὄντας ἀκαταμάχητος θὰ ἀποδείξει τοὺς ἄλλους εὐκατάβλητους.

Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ Πλάτων πρῶτος εἰσήγαγε στὴν Ἀθήνα τὰ βιβλία τοῦ Σώφρονος τοῦ μιμογράφου, τὰ ὁποῖα ἕως τότε ἦταν παραμελημένα καὶ ὅτι διαμόρφωσε ἤθη σύμφωνα μ' ἐκεῖνον· αὐτὰ μάλιστα βρέθηκαν καὶ κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλό του. Τρία ταξίδια ἔκανε στὴν Σικελία· τὸ πρῶτο γιὰ νὰ δεῖ τὴ νῆσο καὶ τοὺς κρατῆρες, τότε πού ὁ Διονύσιος τοῦ Ἐρμοκράτη, ὄντας τύραννος, τὸν ἀνάγκασε νὰ τὸν συναντήσῃ. Κι ἐκεῖνος ἐνῶ συζητοῦσε περὶ τυραννίας καὶ ἰσχυριζόταν ὅτι μόνον τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυρότερου δὲν εἶναι ἀνώτερο, ἐὰν αὐτὸς δὲν ὑπερεῖχε καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ, τὸν προκάλεσε

18

διότι, ἀφοῦ ὀργίσθηκε, τοῦ εἶπε: «Οἱ λόγοι σου μοιάζουν μὲ γερωντικούς». Καὶ ἐκεῖνος, «καὶ οἱ δικοὶ σου μὲ τυραννικούς». Τότε ὁ τύραννος ἐθύμωσε καὶ πρῶτον ὀργισθεὶς νὰ τὸν φονεύσει ἔπειτα ὁμῶς, κατόπιν παρακλήσεων ἀπὸ τὸν Δίωνα καὶ τὸν Ἀριστομένη, τοῦτο μὲν δὲν τὸ ἔπραξε, ἀλλὰ τὸν παρέδωσε στὸν Πόλλιδα τὸν Λακεδαιμόνιο, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν χρόνον αὐτὸ εἶχε ἔλθει ὡς πρέσβης, προκειμένου νὰ τὸν πουλήσει ὡς δοῦλο. Καὶ ἐκεῖνος ἀφοῦ τὸν ἔφερε στὴν Αἴγινα τὸν ἐξέθεσε πρὸς πώλησιν· τότε καὶ ὁ Χάρμανδρος, ὁ γιὸς τοῦ Χαρμανδρίδου, τὸν κατηγοροῦντα σὲ δίκην γιὰ θάνατον, σύμφωνα μὲ τὸν ἰσχύοντα νόμον αὐτοῦ, ὁ πρῶτος Ἀθηναῖος ποὺ θὰ ἀποβιβάσθῃ στὴ νῆσον νὰ θανατώνεται χωρὶς δίκην. Εἰσηγητὴς τοῦ νόμου ἦταν ὁ ἴδιος, σύμφωνα μὲ ὅσα ἀναφέρει ὁ Φαβωρίνος στὴν *Παντοδαπὴν Ἱστορίαν* του. Ἀφοῦ ὁμῶς κάποιος εἶπε, ἂν καὶ ἀστειεύομενος, ὅτι αὐτὸς ποὺ ἀποβιβάσθηκε εἶναι φιλόσοφος, τὸν ἀπέλυσαν. Ὅρισμένοι δὲ λέγουσιν ὅτι ὀδηγήθηκε στὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ ὅτι παρατηρώντας τὸν δὲν εἶπε τὸ παραμικρὸν, καὶ ἔτοιμος νὰ δεχθῇ ὅ,τιδήποτε συνέβαινε· καὶ ἐκεῖνοι ἀποφάσισαν νὰ μὴν τὸν θανατώσουν, ἀλλὰ νὰ τὸν πωλήσουν ὅπως ἕναν αἰχμάλωτον.

Τὸν ἀπολυτρῶναι καταβάλλοντας εἴκοσι μνῆς, ὁ Ἀννίκερις ὁ Κυρηναῖος, ὁ ὁποῖος παρευρισκόταν κατὰ τύχην, – κατ' ἄλλους οἱ τριάκοντα – καὶ τὸν ἀπέστειλε στὴν Ἀθήναν πρὸς τοὺς φίλους του. Ἐκεῖνοι ἀμέσως ἐξαπέστειλαν τὰ χρήματα αὐτὸς ὁμῶς δὲν τὰ δέχθηκε καὶ εἶπε ὅτι δὲν εἶναι μόνον ἐκεῖνοι ἄξιοι νὰ φροντίζουν τὸν Πλάτωνα. Μερικοὶ ὁμῶς λέγουσιν ὅτι καὶ ὁ Δίων ἀπέστειλε τὰ χρήματα καὶ αὐτὸς δὲν τὰ δέχθηκε, ἀλλὰ ὅτι ἀγόρασε γι' αὐτὸν μικρὸ κῆπον, τὸν εὕρισκόμενον στὴν Ἀκαδημία. Ὅσο γιὰ τὸν Πόλλιδα, ὑπάρχει διάδοσις ὅτι ἠττήθηκε ἀπὸ τὸν Χαβρία καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐπνίγηκε στὴν Ἐλίκη, γενόμενος θύμα τῆς θεϊκῆς ὀργῆς γιὰ τὸν φιλόσοφον, καθὼς λέγει καὶ ὁ Φαβωρίνος στὸ πρῶτον βιβλίον τῶν

19

20

Ἐπομνημονευμάτων ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Διονύσιος δὲν μποροῦσε νὰ ἡσυχάσει· ἀφοῦ ἔμαθε (ἐνν. τὰ γεγονότα) ἔστειλε ἐπιστολὴν στὸν Πλάτωνα νὰ μὴν ἐκφράζεται ἄσχημα γι' αὐτόν. Ὁ ὁποῖος τοῦ ἀπάντησε μὲ ἐπιστολὴν ὅτι δὲν ἔχει τόση εὐχέρεια χρόνου ὥστε νὰ θυμᾶται τὸν Διονύσιο. 21

Γιὰ δευτέρη φορὰ ἦλθε πρὸς τὸν Διονύσιο τὸν νεότερο γιὰ νὰ τοῦ ζητήσει γῆ καὶ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι θὰ ζοῦσαν σύμφωνα μὲ τὸ πολίτευμά του· κι ἐκεῖνος ἂν καὶ τὸ ὑποσχέθηκε δὲν τὸ ἔπραξε. Μερικοὶ μάλιστα λέγουν ὅτι ἐκινδύνευσε γιὰτὶ προσπάθησε νὰ πείσει τὸν Δίωνα καὶ τὸν Θεοδότα νὰ ἀπελευθερώσουν τὴν νῆσο· τότε ὁ Ἄρχυτας ὁ Πυθαγόρειος, ἀφοῦ ἔγραψε ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Διονύσιο, παρακάλεσε καὶ τὸν ἔστειλε σῶο στὴν Ἀθήνα. Ἴδου ἡ ἐπιστολὴ αὐτή.

«Ὁ Ἄρχυτας πρὸς τὸν Διονύσιο, ὑγίαινε.

Ἐμεῖς ὅλοι οἱ φίλοι τοῦ Πλάτωνα ἔχουμε ἀποστείλει σ' ἐσένα τὸν Λαμίσκο καὶ τὸν Φωτίδα, προκειμένου νὰ ἐπαναφέρουν τὸν ἀνθρώπο μας, κατὰ τὴ συμφωνία ποὺ ἐγίνε μ' ἐσένα. Ὅρθά λοιπὸν θὰ ἐπραττες, ἂν θυμόσουν τὴν ἐπιθυμία σου ἐκεῖνη, ὅταν μᾶς παρακαλοῦσες ὄλους νὰ ἔλθει ὁ Πλάτων, ἀξιῶνοντας νὰ τὸν προτρέψουμε καὶ νὰ ἐγγυηθοῦμε, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὴν ἀσφάλειά του κατὰ τὴν παραμονὴ καὶ τὴν ἀποχώρησή του. Θυμήσου ἀκόμη πόσα πολλὰ ἔπραξες γιὰ νὰ ἔλθει καὶ πόσο τὸν ἀγαποῦσες ἐκεῖνο τὸ διάστημα, ὅπως κανέναν ἄλλον ἀπὸ τοὺς δικούς σου. Ἀκόμη καὶ ἂν προξένησε κάποια ἀναστάτωση, πρέπει νὰ εἶσαι ἀνθρωπιστὴς καὶ νὰ μᾶς ἀποδώσεις τὸν ἄνδρα ἀβλαβῆ. Διότι ἐὰν πράξεις αὐτά, θὰ ἐνεργήσεις δίκαια καὶ θὰ μᾶς κάνεις χάρη». 22

Τὴν τρίτη φορὰ ἦλθε γιὰ νὰ συμφιλιώσει τὸν Δίωνα μὲ τὸν Διονύσιο· χωρὶς νὰ τὸ ἐπιτύχει, ἐπανῆλθε ἄπρακτος στὴν πατρίδα του. Ἐδῶ δὲν ἀναμείχθηκε μὲ τὴν πολιτικὴν, ἂν καὶ ἐξ ὧσων ἔχει γράψει ἦταν πολιτικός. Αἰτία ἦταν ἡ μεταστροφὴ τοῦ δήμου πρὸς ἄλλα πολιτεύματα. Ἡ δὲ Παμφίλη ἀναφέρει 23

στό εἰκοστό πέμπτο βιβλίο τῶν Ὑπομνημάτων, ὅτι οἱ Ἀρκάδες καί οἱ Θηβαῖοι, ὅταν συνοίκιζαν τὴν Μεγαλόπολη τὸν προσκάλεσαν ὡς νομοθέτη τους· αὐτὸς ὁμῶς, ἀφοῦ ἔμαθε ὅτι δὲν ἤθελαν τὴν ἰσονομία, δὲν μετέβη. Λέγεται ὅτι συνακολουθοῦσε καὶ τὸν Χαβρία τὸν ὑπόδικο στρατηγὸ γιὰ θάνατο, ἐνῶ κανεῖς ἀπὸ τοὺς συμπολίτες του δὲν θέλησε νὰ πράξει τοῦτο. Καὶ ὅταν ἀνέβαινε μὲ τὸν Χαβρία στὴν ἀκρόπολη, ὁ Κρωβύλος ὁ συκοφάντης τὸν συνάντησε καὶ τοῦ εἶπε· «Ἐσὺ ἔρχεσαι νὰ συνηγορήσεις ὑπὲρ ἄλλου ἀγνοῶντας ὅτι περιμένει καὶ ἐσένα τὸ κῶνειο τοῦ Σωκράτη», κι ἐκεῖνος ἀπάντησε· «Καὶ ὅταν ἐξεστράτευσα ὑπὲρ τῆς πατρίδας ὑπέμενα τοὺς κινδύνους, καὶ τώρα ὑπὲρ κάποιου φίλου θὰ τοὺς ὑπομείνω».

24

Αὐτὸς πρῶτος εἰσήγαγε τὴν τέχνη τοῦ διαλόγου, καθὼς ἀναφέρει ὁ Φαβωρίνος στὸ ὄγδοο βιβλίο τῆς Παντοδαπῆς ἱστορίας· καὶ πρῶτος εἰσηγήθηκε τὸν ἀναλυτικὸ τρόπο τῆς ἔρευνας στὸν Λεωδάμαντα τὸν Θάσιο· καὶ πρῶτος ἐπίσης στὴν φιλοσοφία ὀνόμασε ἀντίποδα καὶ στοιχεῖο καὶ διαλεκτικὴ καὶ ποιότητα καὶ γινόμενο δύο ἀνισων παραγόντων καὶ τοῦ τετραγώνου τὴν ἐπίπεδη ἐπιφάνεια καὶ πρόνοια τοῦ θεοῦ.

Καὶ πρῶτος ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους ἀπάντησε στὸν λόγο τοῦ Λυσία, γιοῦ τοῦ Κέφαλου, ἀφοῦ τὸν ἀνέπτυξε λέξη πρὸς λέξη στὸν Φαῖδρο. Πρῶτος ἐπίσης μελέτησε τὴν ἀξία τῆς γραμματικῆς. Καὶ διατύπωσε πρῶτος σχεδὸν πρὸς ὄλους τοὺς προγενέστερούς του, ἀγνοεῖται ἐν τούτοις γιὰ ποιὸν λόγο δὲν ἀναφέρθηκε στὸν Δημόκριτο. Ὁ Νεάνθης ἀπὸ τὴν Κύζικο ἀναφέρει ὅτι μία ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία εἶχε μεταβεῖ στὴν Ὀλυμπία, ὄλοι οἱ Ἕλληνες στράφηκαν νὰ τὸν κυτᾶξουν· τότε συνδέθηκε καὶ μὲ τὸν Δίωνα, ὁ ὁποῖος ἐσκόπευε νὰ ἐκστρατεύσει κατὰ τοῦ Διονυσίου. Στὸ πρῶτο δὲ βιβλίο τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Φαβωρίνου ἀναφέρεται ὅτι ὁ

25

Πέρσης Μιθριδάτης ἀφιέρωσε ἀνδριάντα τοῦ Πλάτωνα στήν Ἀκαδήμεια μέ τήν ἐξῆς ἐπιγραφή: «Ὁ Μιθριθάτης, γιὸς τοῦ Ροδόβατου, Πέρσης, ἀφιέρωσε στίς Μοῦσες εἰκόνα τοῦ Πλάτωνα, ἔργο τοῦ Σιλανίωνα».

Ὁ Ἡρακλείδης ἀναφέρει ὅτι, ὅταν ὁ Πλάτων ἦταν νέος, τόσο σεμνὸς καὶ κόσμιος ἦταν, ὥστε οὐδέποτε ἐθεάθη νὰ γελᾷ ὑπερβολικά· καὶ ὁμως ἂν καὶ ἦταν τέτοιος ἐσατυρίσθηκε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοὺς κωμικοὺς. Ὁ Θεόπομπος, γιὰ παράδειγμα, στὸν *Ἡδύχαρη* ἐκφράζεται ὡς ἐξῆς:

26

... Γιατὶ ἓνα δὲν εἶναι οὔτε ἓνα ἀκόμη,
τὰ δὲ δύο μόλις εἶναι ἓνα, ὅπως λέγει ὁ Πλάτων.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἀναξανδρίδης στὸν *Θησέα* λέγει:

ὅταν ἔτρωγε τίς ἐλιές ἀκριβῶς ὅπως καὶ ὁ Πλάτων.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Τίμων παίζοντας μέ τίς λέξεις τὸν σατυρίζει ὡς ἐξῆς:

ὅπως ἀνέπλασε λόγους ὁ Πλάτων, ποὺ γνώριζε θαύματα πλασμένα.

Ὁ Ἄλεξις στήν *Μεροπίδα*:

Ἥλθες ἔγκαιρα, γιατί στήν ἀνησυχία μου
ἄνω κάτω περπατούσα ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πλάτων
καὶ σοφὸ τίποτε δὲν βρῆκα, μόνον ἐκούρασα τὰ σκέλη.

27

καὶ στὸν *Ἀγκυλίωνα*:

Ὅμιλεῖς γιὰ πράγματα ποὺ δὲν τὰ γνωρίζεις·
καὶ τρέχεις ἀπαράλλακτα ὅπως αὐτὸς ὁ Πλάτων
καὶ θὰ γνωρίσεις μοναχὰ τὸ νίτρο καὶ τὸ κρεμμύδι.

Ὁ Ἄμφις στὸν *Ἀμφικράτη*:

Ἄλλὰ τί εἶναι τὸ ἀγαθὸ ποὺ μέλλεις νὰ πετύχεις
ἀπὸ ἐνέργειες αὐτῆς, ἐγὼ ξέρω, πὼς τοῦτο ἀξίζει λιγότερο
ἀκόμη, κύριέ μου,

κι ἀπό τ' ἀγαθὸ τοῦ Πλάτωνα. –Πρόσεχε λοιπόν.

Στὸν *Δεξιδημίδη* λέγει:

ὦ Πλάτων,

τίποτε ἄλλο δὲν γνωρίζεις, μὰ νὰ σκυθρωπιάζεις μόνον,
σηκώνοντας τὰ φρύδια σου ἐπάνω σοβαρά, ὅπως τὸ κάνει
ένας γυμνοσαλίγαρος.

28

Ἄστέρι μου, ὁ Κρατίνος στὸν *Ψευδυποβολιμαῖο*

– Ἐσὺ ἀσφαλῶς εἶσαι ἄνθρωπος καὶ ἔχεις καὶ ψυχὴ
– Σύμφωνα μὲ τὸν Πλάτωνα δὲν τὸ γνωρίζω, ἀλλὰ ὑποθέ-
τω ὅτι ἔτσι εἶναι.

Ἄστέρι μου, ὁ Ἄλεξις πάλι στὸν *Ὀλυμπιόδωρο*

– Ἀπὸ τὸ δικό μου σῶμα ὅ,τι ἦταν θνητὸ ἔγινε ξηρό,
κι ἐκεῖνο ποὺ πλάσθηκε ἀθάνατο ξεπήδησε στὸν ἀέρα.
– Αὐτὰ δὲν διδάσκει ὁ Πλάτων;

Καὶ στὸν *Παράσιτο*

Ἦ κατὰ μόνας μὲ τὸν Πλάτωνα νὰ λέει ἀνοησίες·
τὸν χλευάζει καὶ ὁ Ἄναξιλας στὸν *Βοιτυλίωνα* καὶ στὴν
Κίρκη καὶ στὶς *Πλουσίες*.

Ἄστέρι μου, ὁ Ἀρίστουπος στὸ τέταρτο βιβλίο *Περὶ παλαιᾶς τρυφῆς*
λέγει ὅτι ὁ Πλάτων ἀγάπησε ἓνα νέο μὲ τὸ ὄνομα Ἄστίη, ὁ
ὁποῖος μελετοῦσε μαζί του τοὺς ἀστέρες, ἀκόμη δὲ καὶ τὸν
Δίωνα τὸν ὁποῖο ἀναφέραμε προηγουμένως –μερικοὶ προ-
σθέτουν καὶ τὸν Φαῖδρο– δηλώνουν τὸν ἔρωτά του αὐτὸν
καὶ τὰ ἀκόλουθα ἐπιγράμματα, τὰ ὁποῖα συνέθεσε ὁ Πλάτων
χάριν αὐτῶν.

29

Τ' ἀστέρια κυτάξεις Ἄστέρι μου· εἶθε νὰ γινόμεουν
οὐρανὸς νὰ σ' ἔβλεπα μὲ πολλὰ μάτια,

καὶ ἄλλο

Ἄστέρι μου, ἔλαμπες πρωτύτερα, ἀνάμεσα στοὺς ζῶντες

Αὐγερινὸς· καὶ τὴν πεθαμένον λάμπεις στοὺς νεκρούς,
Ἄποσπερίτης.

Στὸν Δίωνα τὸ ἐξῆς:

Δάκρυα γιὰ τὴν Ἑκάβη καὶ τὶς κόρες τοῦ Ἴλιου
τοὺς ἔκλωσαν οἱ Μοῖρες ἀπὸ τὴν γέννησή τους,
γιὰ σένα, ὦ Δίων, ποὺ ἔκαμες μεγάλα ἔργα
οἱ θεοὶ σοῦ στάλαξαν μεγάλες ἐλπίδες.

30

Καὶ τὴν τιμημένον ἀπὸ τοὺς συμπολίτες σου
κεῖτεσαι στὴ μεγάλη καὶ εὐρύχωρη πατρίδα σου
ὦ Δίων ἐσύ, ποὺ μὲ ἔρωτα τρέλλανες τὴν ψυχὴ μου.

Τοῦτο τὸ ἐπίγραμμα λέγουν ὅτι εἶναι ἐπιγραφή στὸν τάφο
τοῦ στίς Συρακοῦσες.

Λέγουν ἐπιπλέον ὅτι ὑπῆρξε ἐραστής καὶ τοῦ Ἀλέξιδος καὶ
τοῦ Φαίδρου, ὅπως ἔχει προλεχθεῖ, καὶ ὅτι συνέταξε τοὺς
ἐξῆς στίχους:

31

τὴν ποὺ εἶναι μηδὲν ὁ Ἄλεξις καὶ ἐχάθηκε
αὐτὸς ποὺ, ὅπως εἶπα, φάνηκε ὠραῖος καὶ ἀπὸ παντοῦ περὶ
αὐτὰ ἔχει στραφεῖ ὁ κόσμος.

Ψυχὴ μου, γιὰτὶ κόκκαλο δείχνεις στὰ σκυλιά;
Θὰ λυπηθεῖς ἀργότερα; Μήπως ἔτσι δὲν χάσαμε
καὶ τὸν καλὸ τὸν Φαῖδρο;

Τοῦ ἀποδίδουν ἀκόμη ὡς ἐρωμένη τὴν Ἀρχεάνασσα, γιὰ τὴν
ὅποια συνέθεσε τὸ ἐξῆς:

Ἔχω τὴν Ἀρχεάνασσα, εἰταῖρα ἀπὸ τὴν Κολοφώνα,
τὴν ἀγαπῶ πολὺ θερμά, παρ' ὅλες τὶς ρυτίδες της.
Ἄ δυστυχεῖς ἐσεῖς, ποὺ συναντήσατε ἐκείνη, ὅταν ἔκανε
τὸ πρῶτο της ταξίδι, πόση φωτιὰ ἐνοιώσατε μέσα σας.

Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν Ἀγάθωνα ἔγραψε:

Τὸν Ἀγάθωνα ἀγαπῶντας εἶχα τὴν ψυχὴ στὰ χεῖλη
ὡσὰν νὰ ἦλθε ἢ πτωχὴ νὰ σμίξει τὴν δική του.

Καὶ ἄλλο:

Ἐγὼ μὲ μῆλο σέ βαρῶ· κι ἐσὺ ἂν μ' ἀγαπᾶς ἀληθινά,
δέξου το καὶ δώσε μου ἀπὸ τὴν παρθενιά σου,
ἀλλὰ ἂν ἐκεῖνο σκέπτεσαι πού εἶθε νὰ μὴν γίνει,
πάρε πρῶτα τοῦτο κι ἔπειτα σκέψου, πόσο σύντομη
εἶναι ἡ ὁμορφιά σου.

32

Καὶ ἄλλο:

Μῆλο εἶμαι· κάποιος πού σέ ἀγαπᾶ μοῦ τὸ ἔριξε γιὰ σένα·
δέξου του λοιπὸν Ξανθίππη
κι ἐγὼ κι ἐσὺ θὰ μαραθοῦμε.

Λέγουν ἀκόμη ὅτι καὶ τὸ ἐπίγραμμα πρὸς τοὺς Ἑρετριεῖς,
πού αἰχμαλωτίσθηκαν σὰν σέ δίχτυ, εἶναι δικό του:

Εἶμαστε ἀπὸ τὴν Ἑρέτρια, τῆς Εὐβοίας, μὰ τώρα κοντὰ
στά Σοῦσα·

ἄλλοίμονο, πόσο μακριὰ ἀπὸ τὴ δική μας γῆ.

33

Καὶ τὸ ἐξῆς:

Ἡ Κύπριδα εἶπε στὶς Μοῦσες· «κορίτσια τὴν Ἄφροδίτη
τιμᾶτε, εἶδεμὴ τὸν Ἐρωτα γιὰ σᾶς θὰ ἀρματώσω».

Καὶ οἱ Μοῦσες πρὸς τὴν Κύπριδα· «Φύλαξε τὰ γλυκόλογα
γιὰ τὸν Ἄρη· σέ μᾶς δὲν πετάει ποτὲ ὁ φτερωτὸς γιὸς σου».

Καὶ ἄλλο:

Ἕνας ἄνθρωπος βρῆκε,
χρυσὸ κι ἄφησε τὸ σχοινί· κι ὁ ἄλλος πού δὲν βρῆκε τὸν
χρυσὸ πού ἄφησε, κρεμάσθηκε ἀπὸ τὸ σχοινί πού βρῆκε.

Ἄλλὰ ὁ Μόλων, ἐπειδὴ πράγματι διέκειτο ἐχθρικά πρὸς
αὐτόν, λέγει: «Ἄξιο θαυμασμοῦ δὲν εἶναι τὸ ὅτι ὁ Διονύσιος
μετέβη στὴν Κόρινθο, ἀλλὰ τὸ ὅτι ὁ Πλάτων μετέβη στὴ Σι-
κελία». Φαίνεται ὅτι καὶ ὁ Ξενοφῶν δὲν διέκειτο φιλικὰ
πρὸς αὐτόν. Διότι πραγματεύθηκαν ἴδια θέματα, ὡς νὰ ἦταν

34

ἀνταγωνιστές, *Συμπόσιον*, *Σωκράτους ἀπολογία*, *Ἀπομνημονεύματα ἠθικά*. Ἐπειτα ὁ ἕνας ἔγραψε *Πολιτεία* καὶ ὁ ἄλλος *Κύρου παιδείαν*. Στούς *Νόμους* ὁ Πλάτων θεωρεῖ τὴν *Παιδεία* πλάσμα τῆς φαντασίας του· γιατί ὁ Κύρος δὲν ὑπῆρξε αὐτὸς – ἐνῶ καὶ οἱ δύο μνημονεύουν τὸν Σωκράτη, ὁ ἕνας δὲν ἀναφέρει τὸν ἄλλον πουθενά, καὶ μόνον μία φορά ὁ Ξενοφῶν ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Πλάτωνα στὸ τρίτο βιβλίο τῶν *Ἀπομνημονευμάτων του*. Λέγεται ἀκόμη ὅτι ὁ Ἀντισθένης ἤθελε κάποτε νὰ ἀναγνώσει ἕνα ἀπὸ τὰ ἔργα του καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ παρευρεθεῖ κι αὐτὸς ζήτησε νὰ μάθει τί πρόκειται νὰ ἀναγνώσει, καὶ τοῦ ἀπάντησε ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀντιλέγει κάποιος. Κι ἐκεῖνος τοῦ εἶπε: «Πῶς μορεῖς ἐσὺ νὰ γράφεις περὶ αὐτοῦ;» Κι ἐπειδὴ αὐτὸς (ἐνν. ὁ Πλάτων) τοῦ ἔδειξε ὅτι μεταβάλλει γνώμη, ἔγραψε κατὰ τοῦ Πλάτωνα διάλογο μὲ τίτλο *Σάθων* ἔκτοτε διέκειντο ἐχθρικά πρὸς ἀλλήλους. Λέγουν ἐπίσης ὅτι ὁ Σωκράτης, ὅταν ἄκουσε τὸν Πλάτωνα νὰ ἀναγιγνώσκει τὸν *Λύσιν*, εἶπε: «Ἡρακλῆ, πόσα πολλὰ ψεύδη βάζει στὸ στόμα μου αὐτὸς ὁ νέος». Διότι, πράγματι, εἶχε γράψει πολλὰ πού δὲν τὰ εἶχε πεῖ ὁ Σωκράτης.

35

Ἄλλὰ ὁ Πλάτων διέκειτο ἐχθρικά καὶ πρὸς τὸν Ἀρίστιππο. Στὸ *Περὶ ψυχῆς* βιβλίο του τὸν κατηγορεῖ λέγοντας ὅτι δὲν παρευρέθηκε στίς τελευταῖες στιγμὲς τοῦ Σωκράτη, ἂν καὶ βρισκόταν στὴν Αἴγινα καὶ μάλιστα πλησιέστατα. Ἄλλὰ καὶ μὲ κάποιον Αἰσχίνην λέγουν ὅτι εἶχε ἔχθρα ἐξ ἀντιζηλίας, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνος εἶχε μεγάλη θέση πλησίον τοῦ Διονυσίου. Γι' αὐτό, ὅταν αὐτὸς ἦλθε ἐκεῖ λόγῳ τῆς ἐνδειάς του, ὁ μὲν Πλάτων τὸν παρέβλεψε, ἐνῶ ὁ Ἀρίστιππος τὸν ὑποστήριξε. Οἱ δὲ λόγοι, τοὺς ὁποίους ἀπέδωσε στὸ στόμα τοῦ Κρίτωνα ὁ Πλάτων, μὲ τοὺς ὁποίους συμβουλεύει τὸν Σωκράτη στὸ δεσμωτήριο νὰ δραπετεύσει δὲν εἶναι τοῦ Κρίτωνα, κατὰ τὸν Ἰδομενέα, ἀλλὰ τοῦ Αἰσχίνη. Ἀποδόθηκαν ὁμῶς σ' ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, λόγῳ τῆς ἐχθρας του πρὸς τὸν Αἰσχίνην.

36

Πουθενά στα συγγράμματά του ο Πλάτων δὲν κάνει μνεία τοῦ Αἰσχίνη, παρὰ μόνον στὸ *Περὶ ψυχῆς* καὶ στὴν *Ἀπολογία*. Ὁ Ἀριστοτέλης παρατηρεῖ ὅτι τὸ ὕφος τῶν διαλόγων του εἶναι μεταξὺ ποιήσεως καὶ πεζοῦ λόγου. Ὅπως δὲ λέγει κάποιος ὁ Φαβωρίνος, ὁ Ἀριστοτέλης μόνον παρέμεινε νὰ ἀκούσει τὴν ἀνάγνωσι τοῦ *Περὶ ψυχῆς* ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀποχώρησαν πρὸ τοῦ τέλους. Μερικοὶ λέγουν ὅτι ὁ Φίλιππος ὁ Ὀπούντιος μετέγραψε τοὺς *Νόμους* του, πού ἦταν γραμμένοι σὲ πίνακα ἀπὸ κερί. Ἰσχυρίζονται ἀκόμη ὅτι καὶ ἡ *Ἐπινομίς* εἶναι δικό του ἔργο. Ὁ Εὐφορίων καὶ ὁ Παναίτιος ἔχουν πει ὅτι βρῆκαν τὴν ἀρχὴ τῆς *Πολιτείας* σὲ ἀκαταστασία καὶ διορθωμένη. Ἡ δὲ *Πολιτεία*, ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ Ἀριστοξενος, βρίσκεται σχεδὸν ὁλόκληρη γραμμένη στὰ *Ἀντιλογικά* τοῦ Πρωταγόρα. Ὁ πρῶτος διάλογος πού συνέγραψε αὐτὸς εἶναι ὁ *Φαῖδρος*, διότι καὶ ἡ ὑπόθεσή του περιέχει κάτι τὸ νεανικό. Ὁ Δικαίαιρχος κατηγορεῖ καὶ ὅλον τὸν τρόπο τῆς συγγραφῆς του ὡς φορτικό.

37

Λέγεται ὅτι ὁ Πλάτων εἶδε κάποιον νὰ παίζει κύβους καὶ τὸν ἐπέπληξε. Καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνος τοῦ εἶπε ὅτι τὸν κατακρίνει πολὺ γιὰ τόσο μικρὰ πράγματα, αὐτὸς ἀπάντησε: «Ἀλλὰ ἡ συνήθεια δὲν εἶναι μικρὸ πρᾶγμα». Ὅταν δὲ κάποτε ρωτήθηκε ἐὰν θὰ ἄφηνε ἀπομνημονεύματα ὅπως οἱ παλαιοί, ἀποκρίθηκε: «Πρέπει πρῶτα ν' ἀφήσω ἓνα ὄνομα, πολλὰ θὰ ἐπακολουθήσουν κατόπιν». Μία ἡμέρα, ὅταν ὁ Ξενοκράτης εἰσηλθε στὴν σχολή του, ὁ Πλάτων τοῦ εἶπε νὰ μαστιγώσει τὸν δούλο του· γιατί αὐτὸς δὲν μπορούσε νὰ τὸ πρᾶξει ἐπειδὴ ἦταν ὀργισμένος. Ἀλλὰ καὶ σὲ κάποιον ἄλλο δούλο εἶπε ἄλλοτε: «Θὰ εἶχες μαστιγωθεί ἐὰν δὲν ἤμουν ὀργισμένος». Ἐνῶ κάποτε εἶχε ἀνέβει σὲ ἵππο, κατέβηκε ἀπότομα ἰσχυριζόμενος ὅτι φοβάται μήπως κατηγορηθεῖ γιὰ ὑπεροψία ὡς ἀναβάτης. Συμβούλευε αὐτοὺς πού μεθοῦσαν νὰ κυτᾶζονται στὸν καθρέπτη, διότι ἔτσι θὰ ἀπαλλάσσονταν ἀπὸ αὐτὴ

38

39

τήν αίσχημοσύνη. Καί ἔλεγε ὅτι δὲν πρέπει νὰ πίνει κανεὶς μέχρι μέθης, ἐκτὸς κατὰ τὶς ἑορτὲς τοῦ θεοῦ, ὁ ὁποῖος καὶ ἔδωσε τὸν οἶνο. Καὶ ὁ πολὺς ὕπνος δὲν τοῦ ἄρесе καὶ ἔγραψε μάλιστα στοὺς *Νόμους*: «Ὅποιος κοιμᾶται δὲν ἀξίζει τίποτε». Πίστευε ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι τὸ πιὸ εὐχάριστο ἀπὸ ὅλα τὰ ἀκούσματα. Καὶ περὶ τῆς ἀλήθειας στοὺς *Νόμους* ἔτσι ἐκφράζεται: «Εἶναι κάτι τὸ ὠραῖο ἡ ἀλήθεια, φιλοξενούμενη, καὶ μόνιμη· φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν εἶναι εὐκολο νὰ πείθει». Ἦθελε νὰ ἀφήσει κάποιο ἐνθῦμίό του εἴτε στὴ σκέψη τῶν φίλων του εἴτε στὰ βιβλία του· ἐπιπλέον ἀπέφευγε τὸ πλῆθος τὸν περισσότερο καιρὸ, ὅπως ἀναφέρουν μερικοί.

Ἀπέθανε, μὲ τὸν τρόπο πού ἀναφέραμε, κατὰ τὸ δέκατο τρίτο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Φιλίππου, ὅπως ἀναφέρει καὶ ὁ Φαβωρίνος στὸ τρίτο βιβλίο τῶν *Ἀπομνημονευμάτων* του. Κατὰ τὸν Θεόπομπο ὁ Πλάτων τιμήθηκε ἀπὸ αὐτὸν (ἐνν. τὸν Φίλιππο), μὲ ἐπικῆδειες τιμές. Ὁ Μυρωνιανὸς ὅμως στοὺς *Ὁμοίους* του λέγει ὅτι ὁ Φίλων ἀναφέρει μία παροιμία σχετικὰ μὲ τὶς ψεῖρες τοῦ Πλάτωνα, ἰσχυριζόμενος ὅτι πέθανε ἐπειδὴ τὸν κατέφαγαν αὐτὲς. Καὶ τάφηκε στὴν Ἀκαδήμεια, ὅπου καὶ πέρασε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς του φιλοσοφῶντας. Ἐξ αὐτοῦ καὶ ἡ αἵρεση τὴν ὁποία ἐθεμελίωσε ὀνομάσθηκε Ἀκαδημαϊκὴ. Τὴν ἐκφορὰ του συνόδευσαν ὅλοι οἱ ἐκεῖ κάτοικοι, ἡ διάθήκη του εἶναι ἡ ἑξῆς:

«Ἴδου αὐτὰ πού ἄφησε ὁ Πλάτων καὶ τὰ διέθεσε ὡς ἑξῆς. Τὸ κτῆμα τῶν Ἴφιστιαδῶν, πού συνορεύει πρὸς βορρᾶ μὲ τὴν ὁδὸ πού ἀρχίζει ἀπὸ τὸν ναὸ τοῦ Κηφισσοῦ, νότια μὲ τὸν ναὸ τοῦ Ἡρακλῆ τῶν Ἴφιστιαδῶν, πρὸς ἀνατολὰς μὲ τὰ κτῆματα τοῦ Ἀρχέστρατου τοῦ Φρεάρριου καὶ δυτικὰ μὲ τὰ κτῆματα τοῦ Φιλίππου τοῦ Χολιδέα. Δὲν ἐπιτρέπω σὲ κανέναν μήτε νὰ τὸ πουλήσει μήτε νὰ τὸ μεταβιβάσει σὲ ἄλλον, ἀλλὰ νὰ τὸ κατέχει ὁ γιός μου Ἀδεΐμαντος κατὰ τὸ δυνατό. Τὸ κτῆμα πού βρίσκεται στὸν δῆμο τῶν Εἰρεσιδῶν, τὸ ὁποῖο ἀγόρασα

40

41

ἀπὸ τὸν Καλλίμαχο καὶ τὸ ὅποιο συνορεύει πρὸς βορρᾶ μὲ
 τὰ κτήματα τοῦ Εὐρυμέδοντα τοῦ Μυρρινοῦσιου, πρὸς νότο
 μὲ τὸ κτῆμα τοῦ Δημόστρατου τοῦ Ξυπεταιώνα, ἀνατολικά
 μὲ τὰ κτήματα τοῦ Εὐρυμέδοντα τοῦ Μυρρινοῦσιου καὶ δυ- 42
 τικά μὲ τὸν Κηφισσό. Ἄφήνω καὶ τρεῖς ἀργυρῆς μνῆς. Μία
 ἀργυρῆ φιάλη πού ζυγίζει 155 δραχμῆς, ἓνα ποτήριο βάρους
 45 δραχμῶν, ἓνα δακτυλίδι ἀπὸ χρυσό καὶ ἓνα ἐνώτιο ἐπίσης
 χρυσό καὶ τὰ δύο βάρους 4 δραχμῶν καὶ 3 ὀβολῶν. Ὁ λιθο-
 τόμος Εὐκλείδης μοῦ ὀφείλει τρεῖς μνῆς. Τὴν Ἄρτεμη ἀφήνω
 ἐλεύθερη· δούλους ἀφήνω τὸν Τίχωνα, τὸν Βίκτα, τὸν Ἀπολ-
 λωνιάδη καὶ τὸν Διονύσιο. Σκευὴ ὅσα ἔχουν καταγραφῆι,
 ἀντίγραφα τῶν ὁποίων ἔχει ὁ Δημήτριος. Δὲν ὀφείλω τίποτε
 σὲ κανέναν. Ἐκτελεστές τῆς διαθήκης μου διορίζω τὸν Λεω-
 σθένη, τὸν Σπεύσιππο, τὸν Δημήτριον, τὸν Ἥγία, τὸν Εὐρυ-
 μέδοντα, τὸν Καλλίμαχο καὶ τὸν Θράσσιπο».

43

Καὶ αὐτὴ ἦταν ἡ διαθήκη του· ἐπὶ τοῦ τάφου του γράφηκαν
 τὰ ἑξῆς ἐπιγράμματα· πρῶτον·

Ἐπερέχοντας ὄλων τῶν θνητῶν σὲ σωφροσύνη, μὲ δίκαιο
 χαρακτήρα ἐνθάδε κεῖται ὁ θεϊκὸς Ἀριστοκλῆς·
 ἂν κάποιος ἀπὸ ὄλους ἀξίζει νὰ ἔχει τὸν μέγα ἔπαινο τῆς
 σοφίας,
 αὐτὸς ἔχει τὸν μεγαλύτερο, χωρὶς νὰ τὸν θίγει ὁ φθόνος.

Καὶ ἄλλο:

Στοὺς κόλπους τῆς σκεπάζει ἡ γῆ τὸ σῶμα αὐτοῦ Πλά-
 τωνα
 ἀλλὰ ἡ ψυχὴ τοῦ γιοῦ τοῦ Ἀρίστωνα βρίσκεται στὰ μέγα-
 ρα τῶν ἀθανάτων,
 πού τὸν τιμᾷ σὰν θεό, κάθε ἐνάρετος ἄνδρας κι ἄς κατοι-
 κεῖ μακριά.

44

Καὶ ἄλλο νεότερο·

Ἄϊτέ γιατί πετᾶς ἐπάνω ἀπὸ τὸν τάφο; Πές μου ἡ ποι-

οὔ θεοῦ παρατηρεῖς τὸ μέγαρο μὲ τ' ἄστρα;
 – Εἰκόνα εἶμαι τῆς ψυχῆς τοῦ θεϊκοῦ Πλάτωνα, πού πέ-
 ταξε στὸν Ὀλυμπο. Τὸ σῶμα του τὸ γήινο ἢ Ἀττικὴ
 κατέχει.

Ἐπάρχει καὶ ἄλλο ἀπὸ ἐμᾶς, πού εἶναι ὡς ἐξῆς:

Ἐάν δὲν ἔφερεν στὸ φῶς ὁ Φοῖβος στὴν Ἑλλάδα τὸν Πλά-
 τωνα, πῶς θὰ θεράπευε τίς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων μὲ γράμμα-
 τα;

Ὁ γιός του Ἀσκληπιὸς εἶναι ἰατρός τοῦ σώματος,
 ὁ Πλάτων εἶναι τῆς ἀθάνατης ψυχῆς.

45

Καὶ ἓνα ἄλλο γιὰ τὸν θάνατό του:

Ὁ Φοῖβος ἔφερε στοὺς ἀνθρώπους τὸν Ἀσκληπιὸ καὶ τὸν
 Πλάτωνα,
 τὸν ἓνα γιὰ νὰ σώσει τὴν ψυχὴ καὶ τὸν ἄλλο τὸ σῶμα.
 Καὶ νὰ τιμήσει τὸ σύνδεσμο αὐτῶν ἦλθε στὴν πόλη πού ἔκτισε
 ὁ ἴδιος κάποτε καὶ τὴν ἔθεμελίωσε στὴ γῆ τοῦ Δία.

Καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ ἐπιγράμματα.

Μαθητὲς του ὑπῆρξαν ὁ Σπεύσιππος ὁ Ἀθηναῖος, ὁ Ξενο-
 κράτης ὁ Καλχηδόνιος, ὁ Ἀριστοτέλης ὁ Σταγειρίτης, ὁ Φί-
 λιππος ὁ Ὀπούντιος, ὁ Ἐστιαῖος ὁ Περίνθιος, Δίων ὁ Συρα-
 κούσιος, Ἄμυκλος ὁ Ἡρακλειώτης, Ἐραστός καὶ Κορίσκος
 ἀμφότεροι Σκήψιοι, Τιμόλαος ὁ Κυζικηνός, Εὐαίων ὁ Λαμ-
 ψακηνός, Πύθων καὶ Ἡρακλείδης Αἰνιοί, Ἴπποθάλης καὶ
 Κάλιππος Ἀθηναῖοι, Δημήτριος ὁ Ἀμφιπολίτης, Ἡρακλεί-
 δης ὁ Ποντικός καὶ πολλοὶ ἄλλοι μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ δύο
 γυναῖκες, ἡ Λασθένεια ἀπὸ τὴν Μαντίνεια καὶ ἡ Ἀξιόθεα ἡ
 Φλειάσια, ἡ ὁποία ντυνόταν καὶ ἀνδρικό, ὅπως ἀναφέρει ὁ
 Δικαίαρχος. Μερικοὶ λέγουν ὅτι καὶ ὁ Θεόφραστος τὸν πα-
 ρακολούθησε· ὁ Χαμαιλέον ἀναφέρει ἀκόμη καὶ τὸν ρήτορα
 Ἐπερείδη καὶ τὸν Λυκούργο. Ὁμοίως ἱστορεῖ καὶ ὁ Πολέ-

46

μων. Ὁ Σαβίνος λέει ὅτι καὶ ὁ Δημοσθένης ὑπῆρξε μαθητῆς του, ἔχοντας ὡς πηγὴ τὸν Μνησίστρατο τὸν Θάσιο, στὸ τέταρτο βιβλίο του τῆς *Μελετητικῆς ὕλης*. Καὶ εἶναι αὐτὸ ἀληθοφανές.

Ἄλλὰ ἀφοῦ εἶσαι καὶ δικαίως φίλη τοῦ Πλάτωνα καὶ μὲ φιλοτιμία ἐπιθυμεῖς νὰ γνωρίσεις τὶς θεωρίες τοῦ φιλοσόφου, μοῦ φάνηκε ἀναγκαῖο νὰ παρουσιάσω ἐδῶ κατὰ σειρὰ καὶ τὴν φύση τῶν λόγων καὶ τὴν τάξη τῶν διαλόγων, καὶ τὰ συμπεράσματα ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς, ὅσο τὸ δυνατόν στοιχειωδῶς καὶ κατὰ κεφάλαιο, προκειμένου νὰ προστεθεῖ στὴν ἀφήγηση τοῦ βίου του καὶ ἡ ἐκθεση τῶν θεωριῶν του· διότι λέγουν, κομίζεις γλαύκα εἰς Ἀθήνας, ἐὰν θὰ χρειαζόταν νὰ διηγῆσαι τὰ κατ' εἶδος.

47

Διαλόγους λέγουν, λοιπόν, ὅτι πρῶτος ἔγραψε ὁ Ζήνων ὁ Ἐλεάτης. Ὁ Ἀριστοτέλης ὁμως στὸ πρῶτο βιβλίο *Περὶ ποιητῶν* ἰσχυρίζεται ὅτι αὐτὸ ἔπραξε ὁ Ἀλεξαμενὸς ὁ Στυρέας ἢ Τήσιος, ὅπως ἀναφέρει καὶ ὁ Φαβωρίνος στὰ *Ἀπομνημονεύματά* του. Ἄλλὰ ὁ Πλάτων, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἐπειδὴ ἐπεξεργάσθηκε θαυμάσια αὐτὸ τὸ εἶδος, πρέπει δίκαια νὰ ἀποκομίσει τὰ πρωτεῖα ὄχι μόνον γιὰ τὴν ὠραιότητα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν εὕρεσή του. Εἶναι δὲ ὁ διάλογος, ἓνας λόγος ποὺ σύγκεται ἀπὸ ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις ἐπὶ ζητημάτων φιλοσοφικῶν ἢ πολιτικῶν, μὲ ἐκφράσεις ἀρμόζουσες καὶ ἀνάλογες τοῦ χαρακτῆρα τῶν προσώπων τὰ ὁποῖα συνδιαλέγονται καὶ μὲ ἐπιμελημένη διάταξη τῶν λέξεων. Διαλεκτικὴ δὲ εἶναι ἡ τέχνη τῆς συζήτησης, διὰ τῆς ὁποίας ἀνασκευάζουμε ἢ ἀποδεχόμεσθε μία θέση, διὰ τῶν ἐρωτήσεων καὶ τῶν ἀποκρίσεων τῶν συνδιαλεγομένων.

48

Τοῦ δὲ διαλόγου τοῦ πλατωνικοῦ δύο εἶναι οἱ γενικότεροι χαρακτῆρες, ὁ ὑφηγητικὸς καὶ ὁ ζητητικὸς. Ὁ ὑφηγητικὸς διαιρεῖται σὲ δύο ἄλλους χαρακτῆρες, τὸν θεωρητικὸν καὶ τὸν πρακτικόν. Ἐξ αὐτῶν ὁ μὲν θεωρητικὸς διαιρεῖται στὸν φυ-

σικό και τὸν λογικό, ἐνῶ ὁ πρακτικὸς στὸν ἠθικό και τὸν πολιτικό. Ὁ ζήτητικὸς διαιρεῖται κι αὐτὸς σὲ δύο πρώτους χαρακτηριστῆρες, τὸν γυμναστικό και τὸν ἀγωνιστικό. Καὶ τοῦ μὲν 49
 γυμναστικοῦ μέρη εἶναι ὁ μαιευτικὸς και ὁ πειραστικός, καθὼς και τοῦ ἀγωνιστικοῦ, ὁ ἐνδεικτικὸς και ὁ ἀνατρεπτικός.

Δὲν ἀγνοοῦμε ὅτι κάποιοι ἰσχυρίζονται ὅτι οἱ διάλογοι διαιροῦνται κατ' ἄλλον τρόπο – λέγουν δηλαδή ὅτι ἄλλοι ἐξ αὐτῶν εἶναι δραματικοί, ἄλλοι διηγηματικοί και ἄλλοι μεικτοί – ἀλλὰ ἐκεῖνοι κάνουν τὴν διάκριση τῶν διαλόγων περυσσότερο μὲ ὄρους ποὺ ἀρμόζουν στὴν τραγωδία παρὰ στὴν φιλοσοφία. Ἄλλοι πραγματεύονται περὶ φύσεως ὅπως ὁ *Τίμαιος*, ἄλλοι περὶ λογικῆς ὅπως ὁ *Πολιτικός*, ὁ *Κρατύλος*, ὁ 50
Παρμενίδης και ὁ *Σοφιστής* περὶ τῆς ἠθικῆς ἢ *Ἀπολογία*, ὁ *Κρίτων*, ὁ *Φαῖδων* και ὁ *Φαῖδρος*, τὸ *Συμπόσιον*, ὁ *Μενέξενος* και ὁ *Κλειτοφῶν* και οἱ *Ἐπιστολές*, ὁ *Φίληβος*, ὁ *Ἰππαρχος* και οἱ *Ἀντερασταί*: περὶ Πολιτικῆς ἢ *Πολιτεία* και οἱ *Νόμοι* και ὁ *Μίνως*, ἢ *Ἐπινομίς* και ὁ *Ἀτλαντικός*. Στὴν μαιευτικὴ ἀνήκουν ὁ *Ἀλκιβιάδης*, ὁ *Θεάγης*, ὁ *Λύσις* και ὁ *Λάχης*. Στὸ πειραστικό ὁ *Εὐθύφρων*, ὁ *Μένων*, ὁ *Ἴων*, ὁ *Χαρμίδης*, ὁ *Θεαίτητος*. Στὸ ἐνδεικτικό ὁ *Πρωταγόρας* και στὸ ἀνατρεπτικό ὁ *Εὐθύδημος*, ὁ *Γοργίας* οἱ δύο *Ἰππίαι*. Καὶ περὶ τῶν διαλόγων, τί εἶναι περίπου και περὶ τῶν διαφορῶν αὐτῶν, 51
 ἔχουμε ἀρκετὰ μιλήσει.

Ἐπειδὴ ὑπάρχει μεγάλη διαφωνία και ἄλλοι μὲν λέγουν ὅτι αὐτὸς δογματίζει και ἄλλοι ὄχι, ἄς μιλήσουμε λίγο και περὶ αὐτοῦ. Τὸ νὰ δογματίζει κάποιος σημαίνει θέτω δόγματα, ὅπως τὸ νομοθετῶ, θέτω νόμους. Δόγματα καλοῦνται συγχρόνως ἐκεῖνα περὶ τῶν ὁποίων κάποιος ἐκφέρει γνώμη και αὐτὴ ἢ ἴδια ἢ γνώμη.

Ἀπὸ αὐτὰ τὸ μὲν νομιζόμενο ἀπὸ ἐμᾶς εἶναι πρόταση, και ἢ γνώμη ἀντίληψη. Ὁ Πλάτων, λοιπόν, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχει

κατανοήσει τὰ ἐκθέτει, ἐνῶ τὰ ψευδῆ τὰ ἀνασκευάζει, περὶ δὲ τῶν ἀμφιβόλων ἐπέχει. Καὶ περὶ ἐκείνων τὰ ὅποια ὁ ἴδιος φρονεῖ, ἀποφαίνεται διὰ τεσσάρων προσώπων, τοῦ Σωκράτη, τοῦ Τίμαιου, τοῦ Ἀθηναίου ξένου καὶ τοῦ Ἑλεάτη ξένου. Οἱ δὲ ξένοι αὐτοὶ δὲν εἶναι ὁ Πλάτων καὶ ὁ Παρμενίδης, 52 ὅπως μερικοὶ ἐνόμισαν, ἀλλὰ πλάσματα ἀνώνυμα· ἀφοῦ λέγουν ὅτι δογματίζει ὁ Πλάτων καὶ ὅταν εἰσάγει τὸν Σωκράτη ὅπως καὶ τὸν Τίμαιο. Προκειμένου νὰ ἐλέγξει καὶ νὰ ἀνασκευάσει τὶς ψευδεῖς δοξασίες εἰσάγει στὸν διάλογο τὸν Θρασύμαχο, τὸν Καλλικλέα, τὸν Πῶλο, τὸν Γοργία καὶ τὸν Πρωταγόρα, καὶ ἀκόμη τὸν Ἴππία, τὸν Εὐθύδημο καὶ τοὺς ὁμοίους τους.

Ὅταν θέλει νὰ ἀποδείξει κάτι, μεταχειρίζεται κατὰ προτίμηση τὸν τρόπο τῆς ἐπαγωγῆς, ὄχι κατὰ μία μόνο μορφὴ ἀλλὰ κατὰ δύο. Ἡ ἐπαγωγὴ εἶναι πράγματι συλλογισμὸς, ὁ ὁποῖος συνίσταται ἀπὸ δεδομένα μερικῶν ἀληθειῶν καὶ καταλήγει νὰ δηλώσει ὡς ἀλήθεια μίαν ἄλλη, ὅμοια μὲ αὐτές. Δύο δὲ μορφές ἐπαγωγῆς ὑπάρχουν, ἡ μὲν κατ' ἐναντίωση καὶ ἡ ἄλλη κατ' ἀκολουθία. Ἡ κατ' ἐναντίωση ἐπαγωγὴ εἶναι 53 συλλογισμὸς κατὰ τὸν ὅποιο σὲ κάθε ἀπόκριση τοῦ ἐρωτώμενου θὰ ἐπακολουθήσει τὸ ἐναντίον, ὅπως· ὁ πατέρας μου εἶναι ἄλλος καὶ ἄλλος ὁ δικός σου, ἢ εἶναι τὸ αὐτό. Ἐὰν μὲν ὁ πατέρας σου εἶναι ἄλλος καὶ ἄλλος ὁ δικός μου, ἐπειδὴ εἶναι διάφορος τοῦ πατέρα, δὲν θὰ ἦταν πλέον ὁ δικός μου πατέρας. Καὶ πάλι· ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ζῶο, θὰ εἶναι λίθος ἢ ξύλο. Ἀλλὰ οὔτε λίθος οὔτε ξύλο εἶναι, διότι εἶναι ἔμψυχο καὶ κινεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ· ἄρα εἶναι ζῶο. Ἐὰν δὲ εἶναι ζῶο, καὶ εἶναι ζῶο καὶ ὁ σκύλος καὶ τὸ βόδι καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅπως θὰ ἦταν ζῶο ὡς ὁ σκύλος καὶ τὸ βόδι. Αὐτὸ εἶναι ἢ κατ' ἀντίφαση μορφὴ τῆς ἐπαγωγῆς, εἶδος μάχης δηλαδή, τὸ ὅποιο μεταχειριζόταν ὄχι γιὰ νὰ δογματίζει, ἀλλὰ γιὰ νὰ διελέγχει, ὁ δὲ τῆς ἀκολουθίας εἶναι διπλός· ὁ μὲν ἀποδεικνύει 54

τό ζητούμενο κατά μέρος διὰ τοῦ ἐπὶ μέρους, ὁ δὲ ἄλλος τὸ καθόλου διὰ τοῦ ἐπὶ μέρους. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος εἶναι ρητορικός καὶ ὁ δεύτερος διαλεκτικός. Ἔτσι στὸν πρῶτο ζητεῖται ἔὰν ὁ δεῖνα ἐφόνευσε. Ἀπόδειξη αὐτοῦ θὰ εἶναι τὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς βρέθηκε ἐκείνη τὴν στιγμή καθημαγμένος. Ρητορικός δὲ εἶναι ὁ τρόπος ἐκείνος τῆς ἐπαγωγῆς, ἐπειδὴ καὶ ἡ ρητορική ἀσχολεῖται μὲ πράγματα μερικά καὶ ὄχι γενικά. Διότι δὲν ἐξετάζει τί εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ δίκαιο, ἀλλὰ τὰ ἐπιμέρους δίκαια. Ὁ ἄλλος τρόπος εἶναι ὁ διαλεκτικός, ἐπειδὴ ἀποδείχθηκε ἐκ τῶν προτέρων τὸ γενικὸ διὰ τῶν ἐπὶ μέρους. Ἔτσι ἀναζητεῖται, γιὰ παράδειγμα, ἔὰν ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη, καὶ ἔὰν ἐκ τῶν νεκρῶν γίνονται οἱ ζῶντες. 55

Τοῦτο ἀποδεικνύεται στὸ *Περὶ ψυχῆς* βιβλίον διὰ μιᾶς καθολικῆς ἀπόδειξης, ὅτι δηλαδὴ ἐκ τῶν ἐναντίων γεννῶνται τὰ ἐναντία. Καὶ αὐτὸ τὸ γενικὸ προκύπτει ἀπὸ μερικά ἐπὶ μέρους· ὅπως ὅτι ὁ ὕπνος γεννᾶται ἀπὸ τὴν ἀγρυπνία καὶ τανάπαλιν, καὶ τὸ μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ μικρότερο καὶ τανάπαλιν. Τὸν συλλογισμό αὐτὸν μεταχειρίζοταν ὁ Πλάτων γιὰ νὰ ἀποδείξει τὶς ἴδιες τοὺς τὶς γνῶμες.

Ὅπως παλαιὰ στὴν τραγωδίᾳ ἀρχικὰ μόνον ὁ χορὸς παρουσίαζε τὸ δρᾶμα, καὶ ὕστερα ὁ Θεόπιδος ἐπινόησε ἕναν ἠθοποιὸ γιὰ νὰ ἀναπαύεται ἐν τῷ μεταξὺ ὁ χορὸς καὶ ὕστερα ὁ Αἰσχύλος εἰσήγαγε δεύτερο καὶ τρίτον ὁ Σοφοκλῆς καὶ ἔτσι συμπληρώθηκε ἡ τραγωδίᾳ, ἔτσι καὶ τῆς φιλοσοφίας ὁ λόγος προηγουμένως ἦταν μονοειδής, περιστρεφόμενος περὶ τὰ φυσικά, ὕστερα ὁ Σωκράτης προσέθεσε τὴν ἠθικὴ καὶ τρίτος ὁ Πλάτων τὴν διαλεκτικὴ καὶ ἔδωσε ἔτσι στὴν φιλοσοφίᾳ τὴν ὀριστικὴ μορφή. Ὁ Θράσυλος ἀναφέρει ὅτι ὁ Πλάτων συνέθεσε τοὺς διαλόγους του κατὰ τὴν τραγικὴ τετραλογία, ὅπου ἐκείνοι διαγωνίζονταν διὰ τεσσάρων δραμάτων κατὰ τὰ Διονύσια, τὰ Λήναια, τὰ Παναθήναια καὶ τοὺς Χύτρος – 56

ἐκ τῶν ὁποίων τὸ τέταρτο ἦταν σατυρικό· τὰ τέσσερα δρᾶμα-

τα ἐκαλοῦντο τετραλογία.

“Ολοι, λοιπόν, λέγουν, οἱ γνήσιοι διάλογοί του εἶναι πενήντα ἔξι καὶ ἡ μὲν Πολιτεία εἶναι διαιρεμένη σὲ δέκα βιβλία καὶ βρισκεται σχεδὸν ὀλόκληρη στὰ Ἀντιλογικὰ τοῦ Πρωταγόρα, ὅπως λέγει ὁ Φαβωρίνος στὸ δεύτερο βιβλίο τῆς Παντοδαπῆς Ἱστορίας του, οἱ δὲ Νόμοι σὲ δώδεκα βιβλία. Οἱ τετραλογίες εἶναι ἑννέα, ἐὰν ὑπολογίσει κανεὶς ὡς ἓνα μόνο βιβλίο τὴν Πολιτεία καὶ ἓνα ἐπίσης τοὺς Νόμους. Πρώτη, λοιπόν, τετραλογία θεωρεῖ τὴν ἀφιερωμένη σὲ μία κοινὴ ὑπόθεσιν· διότι θέλει νὰ ἀποδείξει ποιὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁ βίος τοῦ φιλόσοφου. Χρησιμοποιεῖ δὲ δύο τίτλους σὲ καθένα ἀπὸ τὰ βιβλία του καὶ ὁ μὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ ὄνομα ἑνὸς προσώπου, ὁ δὲ ἀπὸ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ βιβλίου. Ἡ πρώτη τετραλογία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν Εὐθύφρονα ἢ Περί ὀσίου· καὶ ὁ διάλογος εἶναι πειραστικός· δεύτερος ἢ Ἀπολογία Σωκράτους, διάλογος ἠθικός· τρίτος ὁ Κρίτων ἢ Περί πρακτέου, ἠθικός· τέταρτος ὁ Φαίδων ἢ Περί ψυχῆς, ἠθικός. Ἡ δευτέρα τετραλογία συντίθεται ἀπὸ τὸν Κρατύλο ἢ Περί ὀρθότητος ὀνομάτων, λογικός· Θεαίτητος ἢ Περί ἐπιστήμης, πειραστικός Σοφιστής ἢ περὶ τοῦ ὄντος, λογικός· Πολιτικός ἢ περὶ βασιλείας, λογικός. Τῆς τρίτης προηγεῖται ὁ Παρμενίδης ἢ περὶ ἰδεῶν, λογικός· Φίληβος ἢ περὶ ἡδονῆς, ἠθικός· Συμπόσιον ἢ περὶ ἀγαθοῦ, ἠθικός· Φαῖδρος ἢ περὶ ἔρωτος, ἠθικός.

Στὴν τέταρτη τετραλογία προηγεῖται ὁ Ἀλκιβιάδης ἢ περὶ ἀνθρώπου φύσεως, μαιευτικός· Ἀλκιβιάδης δεύτερος ἢ περὶ εὐχῆς, μαιευτικός· Ἴππαρχος ἢ φιλοκερδής, ἠθικός· Ἀντερρασταί ἢ περὶ φιλοσοφίας, ἠθικός. στὴν πέμπτη προηγεῖται Θεάγης ἢ περὶ φιλοσοφίας, μαιευτικός· Χαρμίδης ἢ περὶ σωφροσύνης, πειραστικός· Λάχης ἢ περὶ ἀνδρείας, μαιευτικός· Λύσις ἢ περὶ φιλίας, μαιευτικός. Στὴν ἕκτη προηγεῖται ὁ Εὐθύδημος ἢ ἐριστικός, ἀνατρεπτικός· Πρωταγόρας ἢ σοφισταί, ἐνδεικτικός· Γοργίας ἢ περὶ ῥητορικῆς, ἀνατρεπτικός.

Μένων ἢ περὶ ἀρετῆς, πειραστικός. Στὴν ἑβδομη προηγοῦνται Ἰππίαι δύο – α' ἢ περὶ τοῦ καλοῦ, β' ἢ περὶ τοῦ ψεύδους – ἀνατρεπτικοί· Ἴων ἢ περὶ Ἰλιάδος, πειραστικός· Μενέξενος ἢ ἐπιτάφιος, ἠθικός. Στὴν ὄγδοη προηγείται Κλειτοφῶν ἢ προτρεπτικός, ἠθικός· Πολιτεία ἢ περὶ δικαίου, πολιτικός. Τίμαιος ἢ περὶ φύσεως, φυσικός· Κριτίας ἢ Ἀτλαντικός, ἠθικός. Στὴν ἕνατη προηγείται Μίνως ἢ περὶ νόμου, πολιτικός· 60
 Νόμοι ἢ περὶ νομοθεσίας, πολιτικός· Ἐπινομίς ἢ νυκτερινὸς σύλλογος ἢ φιλόσοφος, πολιτικός. Ἐπιστολές του ὑπάρχονν δεκατρεῖς, ἠθικὲς – στὴν ἀρχὴ τῶν ὁποίων ἔγραφε «Νὰ εἶσαι εὐτυχῆς» ἐνῶ ὁ Ἐπίκουρος «Νὰ ζεῖς καλά», ὁ Κλέων «χαῖρε» – πρὸς τὸν Ἀριστόδημον μία, δύο πρὸς τὸν Ἀρχύτα, πρὸς τὸν Διονύσιο τέσσερις, πρὸς τὸν Ἑρμία, τὸν Ἐραστο καὶ τὸν Κορίσκο μία, πρὸς τὸν Λεωδάμαντα μία, πρὸς τὸν Δίωνα μία, πρὸς τὸν Περδίκκα μία, πρὸς τοὺς οἰκειοὺς τοῦ Δίωνα 61
 δύο. Καὶ αὐτὸς (ἐνν. ὁ Θράσυλλος) καὶ μερικοὶ ἄλλοι ἔτσι διαιροῦν (ἐνν. τὰ ἔργα του).

Μερικοί, ἀνάμεσά τους καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ὁ γραμματικός, διαιροῦν σὲ τριλογίες τοὺς διαλόγους του, θέτοντας πρῶτη ἐκείνη τῆς ὁποίας προηγείται ἡ Πολιτεία, ὁ Τίμαιος, ὁ Κριτίας· στὴ δευτέρα Σοφιστῆς Πολιτικός Κρατύλος· στὴν τρίτην Νόμοι Μίνως Ἐπινομίς· στὴν τέταρτη, Θεαίτητος Εὐθύφρων Ἀπολογία· στὴν πέμπτη, Κρίτων Φαίδων Ἐπιστολαί. Καὶ τοὺς ὑπόλοιπους τοὺς διαιροῦν ἀνά βιβλίον καὶ τοὺς ἀναφέρουν ἀτάκτως. Ἄλλοι ἀρχίζουν, καθὼς προείπαμε, ἀπὸ τὴν Πολιτεία, ἄλλοι ἀπὸ τὸν Ἀλκιβιάδην τὸν πρῶτον, 62
 ἄλλοι ἀπὸ τὸν Θεάγη μερικοὶ ὁμοῦ ἀρχίζουν ἀπὸ τὸν Εὐθύφρωνα· ἄλλοι ἀπὸ τὸν Φαῖδρον· ἄλλοι ἀπὸ τὸν Κλειτοφῶντα ὀρισμένοι ἀπὸ τὸν Τίμαιον· ἄλλοι ἀπὸ τὸν Θεαίτητον. Πολλοὶ ὁμοῦ κάνουν ἀρχὴ ἀπὸ τὴν Ἀπολογία. Θεωροῦνται, ἀναντίρρητα, ὡς νόθοι οἱ διάλογοι Μίδων ἢ Ἰπποτρόφος, Ἐρυξίας ἢ Ἐρασίστρατος, Ἀλκων, Ἀκέφαλοι ἢ Σίσυφος, Ἀξιο-

χος, Φαίακες, Δημόδοκος, Χελιδών, Ἐβδόμη, Ἐπιμενίδης. Ἐπὶ αὐτοὺς ἡ Ἄλκυων φαίνεται ὅτι εἶναι ἔργο κάποιου Λέοντος, ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ Φαβωρίνος στὸ πέμπτο βιβλίον τῶν Ἀπομνημονευμάτων.

Χρησιμοποίησε ποικίλους τίτλους, γιὰ νὰ μὴν εἶναι εὐκολονόητα τὰ ἔργα του στοὺς ἀμαθεῖς· θεωρεῖ τὴν σοφία ὡς τὴν ἐπιστήμη τῶν νοητῶν καὶ τῶν πράγματι ὑπαρχόντων ὄντων, ποὺ ἀναφέρεται στὸν θεὸ καὶ τὴν ψυχὴ διαχωρισμένη ἀπὸ τὸ σῶμα. Ἰδιαίτερα πάλι καὶ τὴν φιλοσοφία ὀνομάζει σοφία, ἐπειδὴ εἶναι ὁρμὴ πρὸς τὴν θεϊκὴ σοφία καὶ ἐπωνυμία αὐτῆς. Κοινῶς ὀνομάζει σοφία καὶ κάθε εἶδος ἐμπειρίας, ὅπως δταν λέει σοφὸ τὸν τεχνίτη. Μεταχειρίζεται πολλὰ φορὲς τὰ αὐτὰ ὀνόματα γιὰ νὰ δηλώσει διάφορα πράγματα. Λέγει, γιὰ παράδειγμα φαῦλος ἀντὶ γιὰ ἀπλοῦς, ὅπως κάνει ἐπίσης ὁ Εὐριπίδης μιλῶντας γιὰ τὸν Ἡρακλῆ στὸν *Λικύμνιο* ὡς ἑξῆς:

63

Φαῦλο, ἄκομπο καὶ τὸ μέγιστο ἀγαθόν,
Μὲ ἔργα καὶ ὄχι μὲ λόγια δείχνοντας τὴν σοφία του
χωρὶς μακρογορίες.

μεταχειρίζεται πολλὰ φορὲς τὴν αὐτὴ λέξη καὶ περὶ τοῦ κακοῦ, ἐνίοτε καὶ περὶ τοῦ μικροῦ. Συχνὰ δὲ μεταχειρίζεται διαφορετικὰ ὀνόματα γιὰ νὰ ἐκφράσει τὴν αὐτὴ σημασία. Τὴν ἰδέα ὀνομάζει εἶδος καὶ γένος καὶ παράδειγμα καὶ ἀρχὴ καὶ αἴτιο. Μεταχειρίζεται ἐπίσης ἀντιφατικούς ὄρους, προκειμένου νὰ δηλώσει τὴν αὐτὴ ἔννοια· τὸ αἰσθητὸ τὸ ὀνομάζει ἄλλοτε ὄν, ἄλλοτε μὴ ὄν· καὶ ὄν μὲν διότι μετέχει τῆς γένεσης, μὴ ὄν δὲ γιὰ τὴν ἀδιάκοπη μεταβολὴ του. Καὶ ἰδέα ἐπίσης ὀνομάζει ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο μῆτε κινεῖται, μῆτε μένει ἀκίνητο. Καὶ τὸ αὐτὸ πράγμα ὀνομάζει ἓνα καὶ πολλὰ· τὸ ἴδιο κάνει συνήθως καὶ στὰ περισσότερα.

64

Ἡ ἐξήγηση αὐτῶν τῶν λόγων του εἶναι τριπλή· πρῶτον δη- 65
λαδὴ πρέπει νὰ διδάξει, τί εἶναι ἕκαστο τῶν λεγομένων· ἔπει-
τα γιὰ ποιὸν λόγο ἔχει λεχθεῖ, ποῖο δηλαδὴ κατὰ τὴν προη-
γούμενη πρόταση ἔχει λεχθεῖ ἢ ὡς εἰκόνα γιὰ τὴν ὁμοιότητα
καὶ γιὰ διοργάνωση δογμάτων ἢ γιὰ ἀνασκευή τῶν λόγων τοῦ
συνομιλοῦντος· τρίτο δέ, ἐὰν ὀρθῶς ἔχει λεχθεῖ.

Ἐπειδὴ δὲ στὰ βιβλία του παρατίθενται καὶ κάποια σημεῖα,
ἄς ποῦμε λίγα καὶ περὶ αὐτῶν. Τὸ σημεῖο x, γιὰ παράδειγμα,
χρησιμεύει γιὰ τὶς ἐκφράσεις, τὰ σχήματα καὶ γενικὰ γιὰ δ,τι
εἶναι πλατωνικό. Τὸ σημεῖο διπλὴ (=) γιὰ τὶς θεωρίες καὶ ὅσα
ἀρέσουν στὸν Πλάτωνα. Τὸ περιεστικμένο x(x·) γιὰ νὰ ἐστιά- 66
σει τὴν προσοχὴ γιὰ τὶς ὠραῖες γνῶμες καὶ τὰ ὠραῖα χωρία.
Τὸ σημεῖο x μὲ διπλὴ περιστιξή (·x·) γιὰ τὶς διορθώσεις με-
ρικῶν· ὁ ὄβελός μὲ τὶς ἐκατέρωθεν στιγμὲς + γιὰ τὰ πιθανῶς
πλημμελῆ χωρία. Τὸ ἀντίσιγμα μὲ περιστιξή ·)· γιὰ τὶς διπλῆς
χρήσεις καὶ μεταθέσεις τῶν γραφῶν: τὸ κεραύνιο, γιὰ νὰ κα-
θοδηγήσει πρὸς τὶς ἔρευνες τῆς φιλοσοφίας· ὁ ἀστερίσκος
γιὰ νὰ καταδείξει τὴ συμφωνία τῶν δογμάτων. Ὁ ἄπλός
ὄβελός γιὰ νὰ καταδείξει τὴν ἀθέτηση. Καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ ση-
μεῖα καὶ τόσα τὰ βιβλία του. Ἐὰν κάποιος ἤθελε νὰ γνωρίσει
τὰ βιβλία του, μόλις ἐκδόθηκαν, σύμφωνα μὲ ὅσα λέει ὁ
Ἀντίγονος ὁ Καρύστιος στὸ *Περὶ Ζήνωνος* βιβλίο του,
ἐκπλήρωνε ὀρισμένο ποσὸ σ' αὐτοὺς ποὺ τὰ κατεῖχαν.

Ἴδου οἱ κύριες ἀπόψεις του. Ἐπρέσβευε ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι 67
ἀθάνατη καὶ ὅτι μεταβαίνει μὲ συνεχεῖς ἀλλαγὲς ἀπὸ σῶμα σὲ
σῶμα, καὶ ὅτι ἔχει ἀρχὴ ἀριθμητικὴ, ἐνῶ τὸ σῶμα ἔχει γεωμε-
τρικὴ· ὄριζε δὲ αὐτὴ ὅτι εἶναι ἰδέα ἐνὸς πνεύματος ποὺ ἔχει
διαχυθεῖ παντοῦ· καὶ εἶναι αὐτοκίνητη καὶ τριμερῆς. Καὶ τὸ
μὲν λογικὸ μέρος τῆς ἔχει τὴν ἕδρα του στὸν ἐγκέφαλο, ἐνῶ
τὸ θυμοειδὲς στὴν καρδιά καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸ πέριξ τοῦ
ὄμφαλου καὶ τοῦ ἥπατος.

Αὐτὴ συγκρατεῖ μὲ τὴν δυνάμη τῆς τὸ σῶμα καὶ τὸ περι-

βάλλει διὰ παντός κυκλικά με στοιχεῖα. Καὶ ἀφοῦ διαιρεθεῖ κατὰ ἀρμονικά διαστήματα, ἀποτελεῖ δύο κύκλους συνημμένους. Ὁ ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ἐγγεγραμμένος ἐντὸς τοῦ ἄλλου καὶ διαιρεμένος σὲ ἕξι ἄλλους σχηματίζει στὸ σύνολο ἑπτὰ κύκλους. Καὶ αὐτὸς μὲν εἶναι κατὰ διάμετρο ἐγγεγραμμένος καὶ με κλίση πρὸς τὰ ἀριστερά· ἐνῶ ὁ ἄλλος ἔχει κλίση πρὸς τὰ δεξιὰ. Διὰ τοῦτο καὶ κυριαρχεῖ αὐτός, ἐπειδὴ εἶναι μοναδικός· ἐνῶ ὁ ἄλλος, ὁ ἐγγεγραμμένος ἔχει διαιρεθεῖ· καὶ ὁ μὲν ἓνας εἶναι ὁ κύκλος τοῦ αὐτοῦ, ὁ δὲ ἄλλος ὁ κύκλος τοῦ ἄλλου, αὐτὸ ποὺ σημαίνει ὅτι ἡ κίνηση τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ κίνηση τοῦ ἄλλου καὶ τῶν πλανητῶν.

ὄντας διαιρεμένη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο στὸ μέσο καὶ σὲ 69
 ἀρμονία πρὸς τὰ ἄκρα, γνωρίζει καὶ τὰ ὄντα καί, ἐπειδὴ συνίσταται ἐκ στοιχείων, τὰ ἀντιλαμβάνεται με τρόπο ἀρμονικό. Καὶ ἔτσι ἢ μὴ ὀρθῆ γνώμη γίνεται κατὰ τὸν κύκλο τοῦ ἄλλου καὶ εἶναι ὀρθῆ κατὰ τὸν συλλογισμό, ἢ δὲ ἐπιστήμη γίνεται κατὰ τὸν κύκλο τοῦ αὐτοῦ. Ἐπρέσβευε ὅτι ὑπάρχουν δύο ἀρχές τῶν πάντων, ὁ θεὸς καὶ ἡ ὕλη, τὸν ὁποῖο ὀνομάζει καὶ νοῦ καὶ αἴτιο. Ἡ ὕλη κατ' αὐτὸν εἶναι ἄμορφη καὶ ἀπειρη καὶ ἐξ αὐτῆς γίνονται οἱ συμπῆξεις. Καὶ ἐνῶ αὐτὴ κάποτε ἐκινεῖτο ἄτακτως καὶ ἀλόγως, συναθροίσθηκε σὲ ἓνα μόνο τόπο ἀπὸ τὸν θεό, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὅτι ἡ τάξη ἄξιζε περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀταξία. Αὐτὴ ἢ οὐσία μετατράπηκε σὲ 70
 τέσσερα στοιχεῖα, στὸ πῦρ, τὸ ὕδωρ, τὸν ἀέρα καὶ τὴν γῆ. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα γεννήθηκε ὁ κόσμος καὶ ὅλα ὅσα ἐμπεριέχονται. Μόνη, λέγει, ἡ γῆ δὲν ὑπόκειται εἰς μεταβολή, διότι ἐνόμιζε ὅτι αἰτία τούτου εἶναι ἡ διαφορὰ τῶν μορφῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα στοιχεῖα ἔχουν ὅμοια σχήματα, ἐπειδὴ ὅλα ἐν γένει εἶναι σχηματισμένα κατὰ ἓνα μόνο τρίγωνο, τὸ σκαληνόν. Ἡ γῆ ἔχει ἴδιο σχῆμα. Διότι τὸ μὲν πῦρ εἶναι πυραμοειδές, ὁ ἀέρας ὀκταεδρικός, τὸ ὕδωρ εἰκοσαεδρικό, καὶ ἡ γῆ κυβοειδής. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο οὔτε ἢ

γῆ ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ μεταμορφωθεῖ σὲ ἄλλο στοιχεῖο οὔτε τὰ ἄλλα στοιχεῖα σὲ γῆ.

Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ δὲν εἶναι σὲ τόπους διάφορους καὶ διακεκριμένους ἕκαστο, διότι ἡ περιφορά, ἡ ὁποία τὰ ἔξαναγκάζει νὰ συσφίγγονται καὶ νὰ συναθροίζονται στὸ μέσον, συνενώνει τὰ μικρὰ καὶ διαχωρίζει τὰ μεγάλα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ μεταβάλλοντας σχῆμα καὶ τοὺς τόπους ἀλλάζουν. 71

Ὁ κόσμος εἶναι ἕνας, γεννητός, ἐπειδὴ εἶναι καὶ αἰσθητός, κατασκευασμένος ἀπὸ τὸν θεό· καὶ εἶναι ἔμψυχος, ἐπειδὴ κάθε τι τὸ ἔμψυχο εἶναι ἀνώτερο τοῦ ἄψυχου, καὶ ἔργο τέλειο εἶναι τὸ ἔργο μίας αἰτίας τέλειας. Καὶ εἶναι ἕνας αὐτὸς καὶ μὴ ἄπειρος, διότι καὶ τὸ ὑπόδειγμα κατὰ τὸ ὁποῖο δημιουργήθηκε ἦταν ἕνα καὶ τὸ αὐτό. Εἶναι δὲ σφαιροειδῆς διότι καὶ ὁ δημιουργὸς του τέτοιο σχῆμα ἔχει. Κι ἐκεῖνος μὲν (ἐνν. ὁ κόσμος) περιέχει τὰ ἄλλα ζῶα ὄντα, αὐτὸς δὲ (ἐνν. ὁ θεός) τὰ σχήματα πάντων. Ἐπὶ πλέον εἶναι λειὸς καὶ ἡ ἐπιφάνειά του δὲν στηρίζεται ἐπὶ οὐδενός, διότι δὲν ἔχει ἀνάγκη στηρίγματος. Ἐκτὸς αὐτοῦ παραμένει καὶ ἄφθαρτος, διότι δὲν δύναται νὰ διαλυθεῖ καὶ νὰ ἐπιστρέψει στὸν θεό, ὁ ὁποῖος τὸν ἔπλασε ἐκ τοῦ μηδενός. Καὶ ὀλόκληρης τῆς δημιουργίας αἴτιος εἶναι ὁ θεός, διότι τὸ ἀγαθὸ φυσικὰ δημιουργεῖ τὸ ἀγαθόν. Εἶναι ἀκόμη ὑπέρτατος δημιουργὸς τοῦ οὐρανοῦ, γιατί δημιουργὸς τοῦ ὠραιότατου τῶν κτισμάτων δὲν εἶναι δυνατό νὰ εἶναι ἄλλο παρὰ τὸ τελειότατο τῶν νοητῶν ὄντων. Ὡστε ἐπειδὴ εἶναι τέτοιος ὁ θεός, καὶ ὁ οὐρανὸς δὲν εἶναι δυνατό νὰ εἶναι ἤδη ὁμοῖος μὲ οἰοδήποτε ἄλλο ἐκ τῶν κτισμάτων, παρὰ μόνον μὲ τὸν θεό. 72

Ὁ κόσμος ἔχει συσταθεῖ ἐκ τοῦ πυρός, τοῦ ὕδατος, τοῦ ἀέρα καὶ τῆς γῆς. Ἐκ πυρός γιὰ νὰ εἶναι ὄρατός, ἐκ γῆς γιὰ νὰ εἶναι στερεός, ἀπὸ ὕδωρ καὶ ἀέρα γιὰ νὰ μὴ στερεῖται ἀναλογίας – διότι ἡ φύση τῶν στερεῶν σωμάτων ἀποτελεῖται ἀπὸ μία ἀναλογία ἐκ δύο μέσων στοιχείων, τὰ ὁποῖα σχημα- 73

τίζουν ένα μόνο σώμα – ἐξ ὄλων δὲ τῶν στοιχείων, γιὰ νὰ εἶναι (ἐνν. τὸ σώμα) τοῦτο τέλειο καὶ ἄφθαρτο.

Ὁ χρόνος εἶναι εἰκόνα τοῦ αἰώνιου καὶ ὑφίσταται μὲν ἐκεῖνος αἰωνίως, ἡ δὲ κίνηση τοῦ οὐρανοῦ εἶναι χρόνος. Διότι καὶ ἡ νύκτα καὶ ἡ ἡμέρα καὶ ὁ μήνας καὶ ὅλα αὐτὰ εἶναι μέρη τοῦ χρόνου. Γι' αὐτὸ χωρὶς τὴν δημιουργία τοῦ κόσμου δὲν ὑπάρχει χρόνος· γιατί σ' αὐτὸν ἐνυπάρχει ὁ χρόνος καὶ τὸ εἶναι.

Πρὸς τὴν γένεση τοῦ χρόνου, δημιουργήθηκαν ὁ ἥλιος, ἡ 74
σελήνη καὶ οἱ πλανῆτες. Γιὰ νὰ εἶναι ὀλοφάνερος ὁ ἀριθμὸς
τῶν ὠρῶν καὶ γιὰ νὰ μετᾶσχουν στὸν ἀριθμὸ τὰ ζῶντα ὄντα,
ὁ θεὸς τοὺς ἔδωσε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Ἡ σελήνη εἶναι ὑπερά-
νω τοῦ κύκλου τῆς γῆς, ὁ ἥλιος στοὺς γειτονικοὺς κύκλους
καὶ οἱ πλανῆτες στοὺς ἀνώτερους κύκλους. Ὁ κόσμος εἶναι
ἔμψυχος, διότι ἔχει προσδεθεῖ σὲ μία ἔμψυχη κίνηση. Προ-
κειμένου δὲ αὐτὸς ὁ κόσμος νὰ τελειωθεῖ καὶ νὰ γίνῃ ὁμοίος
πρὸς τὸ νοητὸ ἔμψυχο ὄν, δημιουργήθηκαν τὰ ἄλλα ζῶντα
ὄντα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκεῖνος εἶχε νοῦ, ἔπρεπε καὶ ὁ οὐρανὸς
νὰ ἔχει. Οἱ θεοὶ κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι ἐκ πυρός, τὰ ὑπολει-
πόμενα δὲ ἐκ τῶν ζῶντων ὄντων εἶναι τρία γένη, τὰ πτηνά, τὰ 75
ἔνυδρα καὶ τὰ χερσαῖα. Ἡ γῆ εἶναι ἡ ἀρχαιότατη ἀπὸ ὄλους
τοὺς οὐράνιους θεοὺς. Ἐδημιουργήθηκε ἔτσι, ὥστε νὰ ἔχει
ἐναλλάξ νύκτα καὶ ἡμέρα. Ἐπειδὴ εὐρίσκεται στὸ κέντρο κι-
νεῖται περὶ τὸ κέντρο. Ἐπειδὴ δὲ ὑπάρχουν δύο αἰτίες πρέ-
πει νὰ παραδεχθοῦμε, λέγει, ὅτι ἄλλα προέρχονται ἀπὸ ἓνα
νοῦ δημιουργοῦ καὶ ἄλλα ὅτι δημιουργήθηκαν ἐξ ἀνάγκης.
Αὐτὰ εἶναι ὁ ἀέρας, τὸ πῦρ, ἡ γῆ καὶ τὸ ὕδωρ – καὶ δὲν εἶναι
στοιχεῖα ἐπακριβῶς, ἀλλὰ κατάλληλα νὰ δεχθοῦν στοιχεῖα.
Αὐτὰ δὲ ἐπειδὴ εἶναι συντεθειμένα ἀπὸ τρίγωνα, σ' αὐτὰ καὶ
διαλύονται· στοιχεῖα δὲ αὐτῶν εἶναι τὸ σκαληνὸ τρίγωνο καὶ
τὸ ἰσοσκελές.

Ἄρχες λοιπὸν καὶ αἰτία εἶναι τὰ δύο πού ἐλέχθησαν, τῶν

ὁποίων πρότυπα εἶναι ὁ θεὸς καὶ ἡ ὕλη· ἡ ὁποία εἶναι κατ' ἀνάγκην ἄμορφη, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ποῦ ἐγιναν γιὰ νὰ εἶναι δεκτικά. Αἰτία δὲ τούτων εἶναι ἡ ἀνάγκη. Διότι αὐτὸ ποῦ δέχεται τίς ἰδέες γεννᾷ τὰ ὄντα καὶ κινεῖται διὰ τῆς ἀνομοιότη-
 τας τῆς δύναμης καὶ ἐνῶ κινεῖται τὰ κινούμενα ἐξ αὐτοῦ τὰ κινεῖ ἀντιθέτως. Αὐτὰ προηγουμένως ἐκινουῦντο ἀλόγως καὶ ἀτάκτως, ἀλλὰ ὅταν ἄρχισαν νὰ σχηματίζουσιν τὸν κόσμον, ἐκ λόγων ἐσωτερικῶν ἔλαβαν ἀπὸ τὸν θεὸ κίνηση ἁρμονικὴ καὶ τακτικὴ. Διότι οἱ αἰτίες καὶ πρὶν τὴν δημιουργία τοῦ οὐρα-
 νοῦ δύο ἦσαν, καὶ αὐτὴ ἡ δημιουργία ὑπῆρξε ἡ τρίτη, ἀλλὰ παρέμειναν συγκεχυμένες, ἴχνη μόνον καὶ σὲ ἀταξία· ἀφοῦ δὲ δημιουργήθηκε ὁ κόσμος, ἔλαβαν καὶ αὐτὲς τάξιν. Ὁ οὐρανὸς δημιουργήθηκε ἐξ ὄλων τῶν ὑπαρχόντων σωμάτων. Θεωρεῖ (ἐνν. ὁ Πλάτων) ὅτι ὁ θεὸς καὶ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀσώματα. Διότι ἔτσι μόνον εἶναι ἀνεπίδεκτα φθορᾶς ἢ πάθους. Ὅσον ἀφορᾷ στίς ἰδέες, ὅπως ἔχει λεχθεῖ καὶ προηγουμένως, αὐτὲς εἶναι κάποιες αἰτίες καὶ ἀρχὲς στὸ νὰ εἶναι τέτοια, ὅσα ἔχουν ἐκ φύσεως ὑπόσταση, ὁποῖα ἀκριβῶς εἶναι καὶ αὐτά.

77

Περὶ τῶν ἀγαθῶν ἢ τῶν κακῶν αὐτὰ ἔλεγε. Τελικὸς δὲ προ-
 ορισμὸς (ἐνν. τοῦ ἀνθρώπου) εἶναι κατ' αὐτὸν ἢ ἐξομοίωσὴ
 του πρὸς τὸν θεόν. Ἡ ἀρετὴ εἶναι αὐτάρκης στὸ νὰ δώσει τὴν
 εὐτυχία, ἀλλὰ ἔχει ἀνάγκη ὡς ὑποστηρικμάτων τῶν προτερη-
 μάτων τοῦ σώματος, τῆς δύναμης, τῆς ὑγείας, τῆς εὐαισθη-
 σίας καὶ τῶν ὁμοίων· ἐπίσης καὶ τῶν ἐξωτερικῶν πλεονεκτη-
 μάτων, ὅπως τοῦ πλούτου, τῆς εὐγένειας καὶ τῆς δόξας.
 Ἐντούτοις ὁ σοφὸς δὲν θὰ εἶναι καθόλου λιγότερο εὐτυχὴς
 καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὰ δὲν ὑπάρχουν. Ἐξ ἄλλου μένει ἡ χαρὰ ὅτι
 θὰ πολιτευθεῖ, θὰ νυμφευθεῖ καὶ δὲν θὰ παραβεῖ τοὺς κείμε-
 νους νόμους. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς νόμους ποῦ θὰ ἀποδεχθεῖ, θὰ
 νομοθετήσει καὶ νέους γιὰ τὴν πατρίδα του, ἐὰν δὲν κρίνει
 ἀνώφελο αὐτὸν τὸν ζῆλο του ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς δια-
 φθορᾶς τοῦ λαοῦ. Πιστεύει ἀκόμη ὅτι οἱ θεοὶ ἐπιβλέπουν τὰ

78

ἀνθρώπινα καὶ φροντίζουν γι' αὐτὰ καὶ ὅτι ὑπάρχουν δαιμόνες. Πρῶτος αὐτὸς ὄρισε τὴν ἔννοια τοῦ καλοῦ ὡς συνδεδεμένη μὲ τὸ ἐπαινετό, τὸ λογικό, τὸ χρήσιμο, τὸ πρέπον καὶ ἄρμονικό, τὰ ὁποῖα ὅλα εἶναι συγγενῆ σύμφωνα μὲ τὴν φύση τοῦ ἀνθρώπου καὶ γενικὰ παραδεκτά.

Πραγματεύθηκε ἐπίσης στοὺς διαλόγους του περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν ὀνομάτων τόσο καλὰ ὥστε πρῶτος αὐτὸς καθιέρωσε τὴν ἐπιστήμη τῆς ἐρωταπόκρισης, τὴν ὁποία καὶ κατὰ κόρον μεταχειρίσθηκε. Στοὺς διαλόγους του ἀποφαίνεται ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι νόμος τοῦ θεοῦ, ὡς ἔχουσα τὴν μεγαλύτερη ἰσχὺ νὰ πείθει τοὺς ἀνθρώπους νὰ πράττουν τὰ δίκαια, γιὰ νὰ μὴν ὑπόκεινται σὲ ποινὲς καὶ μετὰ θάνατον οἱ κακοῦργοι. Γι' αὐτὸ μερικοὶ λέγουν ὅτι διηγεῖται μύθους, ἐπειδὴ ἀνέμειξε στὰ συγγράμματά του αὐτὲς τὶς διηγήσεις, διὰ τῶν ὁποίων πειθαναγκάζει τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀπέχουν τῶν ἀδικημάτων, ἀφήνοντάς τους στὴν ἀβεβαιότητα τοῦ τί θὰ τοὺς συμβεῖ μετὰ θάνατον. Καὶ αὐτὲς ἦσαν οἱ εὐνοούμενες θεωρίες του.

80

Διαιροῦσε καὶ τὰ πράγματα, ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Ἐκ τῶν ἀγαθῶν, λέγει, ἄλλα μὲν ἀνήκουν στὴν ψυχὴ, ἄλλα στὸ σῶμα καὶ ἄλλα ἐκτὸς αὐτῶν· ὄπως ἡ μὲν δικαιοσύνη καὶ ἡ φρόνηση καὶ ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ σωφροσύνη καὶ τὰ ὅμοια στὴν ψυχὴ· τὸ δὲ κάλλος καὶ ἡ εὐεξία καὶ ἡ ὑγεία καὶ ἡ δύναμη στὸ σῶμα· οἱ φίλοι, ἡ εὐτυχία τῆς πατρίδας καὶ ὁ πλοῦτος εἶναι ἔξωτερικὰ ἀγαθὰ.

Ἄρα τρία εἶδη ἀγαθῶν ὑπάρχουν· τὰ ψυχικά, τὰ σωματικά καὶ τὰ ἔξωτερικά. Τῆς φιλίας ἐπίσης τρία εἶδη· ἐκείνη ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν φύση, ἢ ἐκ τῆς ἐπικοινωνίας καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὴν φιλοξενία· ἀπὸ τὴν φύση λέγουμε τὴν φιλία ποὺ ἔχουν οἱ γονεῖς πρὸς τὰ τέκνα τους καθὼς καὶ οἱ συγγενεῖς πρὸς ἀλλήλους· αὐτὴν τὴν ἔχουν ὡς κληρονομία καὶ τὰ ἄλλα ζῶντα ὄντα. Κοινωνικὴ λέγουμε τὴν φιλία ποὺ συνάπτεται

81

μόνον μὲ τὴν συνεχῆ συναναστροφή χωρὶς συγγενικό δεσμό, ὅπως τοῦ Ὁρέστη καὶ τοῦ Πυλάδῃ. Φιλία ἐκ φιλοξενίας εἶναι ἐκείνη πού συνάπτεται μεταξύ ξένων εἴτε διὰ συστάσεων εἴτε διὰ ἐπιστολῶν. Ἄρα ὑπάρχει ἡ φιλία ἡ φυσική, ἡ κοινωνική καὶ ἡ ξενική· μερικοὶ προσθέτουν καὶ τέταρτη, τὴν ἐρωτική.

Τῶν πολιτευμάτων ὑπάρχουν πέντε εἶδη· τὸ ἓνα εἶναι τὸ δημοκρατικό, τὸ ἄλλο τὸ ἀριστοκρατικό, τρίτο τὸ ὀλιγαρχικό, τέταρτο τὸ βασιλικό, πέμπτο τὸ τυραννικό. Δημοκρατικό εἶναι τὸ πολίτευμα τῶν πόλεων, σὲ ὅσες κυριαρχεῖ τὸ πλῆθος, ἐκλέγει τοὺς ἄρχοντες καὶ ψηφίζει τοὺς νόμους. Ἀριστοκρατικό εἶναι ἐκεῖνο κατὰ τὸ ὅποιο οὔτε οἱ πλούσιοι οὔτε οἱ πτωχοί, οὔτε οἱ διάσημοι ἄνδρες κυβερνοῦν, ἀλλὰ οἱ εὐγενεῖς. Ὀλιγαρχικό εἶναι ὅταν οἱ ἄρχοντες ἐκλέγονται σύμφωνα μὲ τοὺς καταβαλλόμενους φόρους· διότι οἱ πλούσιοι εἶναι λιγότεροι ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς. Ὡς πρὸς τὴν βασιλεία, ὑφίσταται εἴτε κατὰ τὸν νόμο εἴτε ἀπὸ καταγωγή· στήν Κερχηδόνα εἶναι ἡ κατὰ νόμο, γιατί ἐγκρίνεται ἀπὸ τοὺς πολίτες. Ἀλλὰ ἐκείνη στή Λακεδαίμονα καὶ τὴν Μακεδονία ἐκ καταγωγῆς· διότι βασιλεῖς ἐκεῖ εἶναι οἱ ἀπόγονοι ὀρισμένης οἰκογένειας. Τυραννικό εἶναι τὸ πολίτευμα ἐκεῖνο κατὰ τὸ ὅποιο οἱ πολίτες κυβερνοῦνται ἀπὸ ἄνδρα ὁ ὅποιος σφετερίσθηκε τὴν ἐξουσία, ἀφοῦ τοὺς παραπλάνησε ἢ τοὺς ἐξανάγκασε διὰ τῆς βίας. Ἄρα ἐκ τῶν πολιτευμάτων ἄλλο μὲν εἶναι δημοκρατία, ἄλλο ὀλιγαρχία, ἄλλο βασιλεία καὶ ἄλλο τυραννίδα.

Ἐπὶ τῶν τριῶν εἰδῶν δικαιοσύνης· ἄλλο ἀναφέρεται στοὺς θεοὺς, ἄλλο στοὺς ἀνθρώπους καὶ ἄλλο στοὺς νεκροὺς. Ὅσοι δηλαδὴ θυσιάζουν κατὰ τοὺς νόμους καὶ φροντίζουν γιὰ τὰ ἱερά, δείχνουν προφανῶς εὐσέβεια πρὸς τοὺς θεοὺς. Ὅσοι ἀποδίδουν τὰ ὀφειλόμενα χρήματα καὶ τὶς παρακαταθήκες πού ἔλαβαν, πράττουν δίκαια πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ὅσοι δὲ φροντίζουν περὶ τῶν μνημείων, αὐτοὶ εἶναι προ-

82

83

λοιπόν, υπάρχουν δύο είδη νόμων, ὁ γραπτὸς καὶ ὁ ἄγραφος.

Ὁ λόγος διαιρεῖται σὲ πέντε εἶδη, ἐκ τῶν ὁποίων ἓνας εἶναι ἐκεῖνος πὺ ἐκφωνοῦν οἱ πολιτευόμενοι στὶς ἐκκλησίες τοῦ δήμου, ὁ ὁποῖος καλεῖται πολιτικός. Ἄλλη διαίρεση τοῦ λόγου εἶναι ἐκεῖνος πὺ γράφουν οἱ ρήτορες καὶ τὸν ἐκφωνοῦν στὶς ἐπιδείξεις καὶ στὰ ἐγκώμια, στοὺς ψόγους καὶ στὶς κατηγορίες· αὐτὸ τὸ εἶδος προφανῶς εἶναι τὸ ρητορικό. Τρίτη διαίρεση λόγου εἶναι ἐκεῖνη τὴν ὁποία μεταχειρίζονται οἱ ἰδιῶτες στὶς συζητήσεις τους καὶ τοῦτο λέγεται ἰδιωτικὸς λόγος. Τέταρτο εἶδος λόγου εἶναι ἐκεῖνο, κατὰ τὸ ὁποῖο συζητοῦν μεταχειριζόμενοι μικρὲς φράσεις καὶ ὅταν ἐρωτοῦν καὶ ὅταν ἀποκρίνονται· ὁ λόγος αὐτὸς ὀνομάζεται διαλεκτική. Πέμπτο εἶδος εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο μεταχειρίζονται οἱ τεχνίτες πὺ συζητοῦν ἐκεῖνα πὺ ἀφοροῦν στὴν τέχνη τους. Ὁ λόγος αὐτὸς λέγεται τεχνικός.

Ἡ μουσικὴ διαιρεῖται σὲ τρία εἶδη· πρῶτο εἶναι ἡ μουσικὴ μόνον διὰ τοῦ στόματος, ὅπως ἡ ᾠδὴ· δευτέρη ἐκεῖνη πὺ ἐκτελεῖται διὰ τῶν χειρῶν καὶ τοῦ στόματος, καὶ τρίτο μόνον διὰ τῶν χειρῶν.

Ἡ εὐγένεια διαιρεῖται σὲ τέσσερα εἶδη. Καὶ πρῶτο εἶναι ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο ὑπάγονται ὅσοι κατάγονται ἀπὸ προγόνους καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ δίκαιους, καὶ λέγεται ὅτι εἶναι εὐγενεῖς. Ἄλλο εἶναι ἐκεῖνο, στὸ ὁποῖο ὑπάγονται οἱ ἀπόγονοι ἀνδρῶν πὺ ἐχρημάτισαν δυνάστες καὶ ἄρχοντες. Καὶ αὐτοὶ ἐπίσης ὀνομάζονται εὐγενεῖς. Τρίτο εἶναι ἐκεῖνο κατὰ τὸ ὁποῖο ὑπάρχουν ὀνομαστοὶ πρόγονοι ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν δόξα καὶ τὶς ἀθλητικὰς νίκες· καὶ τοὺς καταγόμενους ἀπὸ αὐτοῦς, τοὺς ὀνομάζουμε εὐγενεῖς. Ἄλλο εἶδος εἶναι ἐκεῖνο πὺ περιλαμβάνει ἄνδρες γενναίους καὶ ἐξέχοντες ὡς πρὸς τὴν μεγαλοψυχία· καὶ τούτους τοὺς λέγουν εὐγενεῖς καὶ αὐτὸ μάλιστα εἶναι τὸ ἀνώτατο εἶδος εὐγένειας. Τῆς εὐγένειας, λοιπόν, ἄλλο εἶδος πηγάζει ἀπὸ προγόνους χρηστούς, ἄλλο

87

88

89

ἀπὸ ἰσχυροῦς, ἄλλο ἀπὸ ἔνδοξους καὶ ἄλλο ἀπὸ τὴν προσωπικὴ καλοκαγαθία.

Τὸ κάλλος διαιρεῖται σὲ τρία εἶδη· ἓνα εἶναι ἐκεῖνο ποῦ ἐπαινεῖ καθένας, ὅπως ἡ ὠραιότητα τοῦ προσώπου. Ἄλλο εἶναι ἡ πρακτικὴ ὠραιότητα, ὅπως ἐνὸς ἐργαλείου, μιᾶς οἰκίας καὶ τέτοιων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα πλὴν τῆς ὠραιότη-
 τας εἶναι καὶ κατάλληλα γιὰ τὴν χρῆση· τέλος, τὰ σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους, τὰ ἦθη καὶ ἄλλα ὅμοια, ἀποτελοῦν εἶδος ὠφέλιμης ὠραιότητος. Ἀπὸ τὰ τρία εἶδη τοῦ κάλλους, ἄλλο εἶναι πρὸς ἔπαινο, ἄλλο πρὸς χρῆση, καὶ ἄλλο πρὸς ὠφέλεια.

Ἡ ψυχὴ διαιρεῖται σὲ τρία· τὸ ἓνα μέρος αὐτῆς εἶναι τὸ λο- 90
 γικόν, τὸ ἄλλο τὸ ἐπιθυμητικὸ καὶ τρίτον τὸ θυμικόν. Ἀπὸ αὐτὰ, τὸ μὲν λογικόν εἶναι αἷτιο τῆς σκέψεως καὶ τοῦ συλλογισμοῦ, τῆς διανοήσεως καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίων· τὸ ἐπιθυμητικόν εἶναι αἷτιο τῆς ἐπιθυμίας φαγητοῦ, τῆς μετὰ γυναικὸς συνουσίας καὶ ὄλων αὐτῶν. Τὸ θυμικόν μέρος εἶναι αἷτιο τοῦ θάρρους, τῆς ἡδονῆς, τῆς λύπης καὶ τῆς ὀργῆς. Μέρη, λοιπόν, τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ λογικόν, τὸ ἐπιθυμητικόν καὶ τὸ θυμικόν.

Τῆς τέλειος ἀρετῆς τέσσερα εἶναι τὰ εἶδη· ἡ φρόνησις, ἡ δι- 91
 καιοσύνη, ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ σωφροσύνη. Ἀπὸ αὐτὰ ἡ μὲν φρό-
 νησις εἶναι αἷτιο τῆς ὀρθῆς πράξεως, ἡ δὲ δικαιοσύνη ἐξανα-
 γκάζει τοὺς ἀνθρώπους νὰ σέβονται τὸ δίκαιο σὲ ὅλες τις
 κοινωνικὰς σχέσεις καὶ τις ἐμπορικὰς συναλλαγὰς· ἡ δὲ
 ἀνδρεία παρέχει τὸ θάρρος καὶ τὴν κάρτεριά, ὥστε νὰ μὴν
 φοβόμεσθε καὶ φεύγουμε ἐνώπιον τῶν κινδύνων, ἀλλὰ νὰ μέ-
 νουμε· ἡ σωφροσύνη μᾶς βοηθεῖ νὰ εἴμαστε κύριοι τῶν ἐπι-
 θυμιῶν μας καὶ μᾶς ἐμποδίζει νὰ εἴμαστε δοῦλοι οἰασθήποτε
 ἡδονῆς, καὶ νὰ ζοῦμε κόσμια. Τῆς ἀρετῆς, λοιπόν, εἶδη εἶναι
 ἡ φρόνησις, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ σωφροσύνη.

Ἡ ἐξουσία διαιρεῖται σὲ πέντε μέρη· τὸ πρῶτον προέρχεται
 ἀπὸ τὸν νόμον, τὸ δεῦτερον ἀπὸ τὴν φύσιν, τὸ τρίτον ἀπὸ τὴν συ-
 νήθειαν, τὸ τέταρτον ἀπὸ τὴν διαδοχὴν τοῦ γένους καὶ τὸ πέ-

μπο από την βία. Οί ἄρχοντες τῶν πόλεων, ἐὰν ἐκλεγοῦν ἀπὸ τοὺς συμπολίτες τους, κυβερνοῦν κατὰ τὸν νόμο. Ἄλλοι πάλι ποὺ τὴν κατέχουν κατὰ τὴν φύση, οἱ ἄρρενες, ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ζώων· διότι οἱ ἄρρενες παντοῦ ἐπικρατοῦν τῶν θηλέων. Ἡ ἐξουσία ποὺ βασιζέται στὴν συνήθεια, εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν ἀρχὴ τῶν παιδαγωγῶν ποὺ ἄρχουν στὰ παιδιά καὶ τῶν δασκάλων ποὺ ἄρχουν τῶν μαθητῶν τους. Κατὰ τὴν διαδοχὴ τοῦ γένους ἡ ἐξουσία εἶναι περίπου ἐκείνη ποὺ κατέχουν οἱ λακεδαιμόνιοι βασιλεῖς· διότι αὐτοὶ ἔλαβαν τὴν βασιλεία ἀπὸ τὴν οἰκογένειά τους. Καὶ στὴν Μακεδονία κατὰ τὸν αὐτὸ τρόπο ἄρχουν· διότι καὶ ἐκεῖ ἡ βασιλεία βασιζέται στὴν διαδοχὴ τοῦ γένους. Ὑπάρχουν καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι κατέλαβαν τὴν ἐξουσία διὰ τῆς βίας ἢ διὰ ἀπάτης καὶ ἄρχουν παρὰ τὴν θέληση τῶν πολιτῶν· αὐτὴ ἡ ἐξουσία λέγεται ὅτι στηρίζεται ἐπὶ τῆς βίας.

Τῆς ρητορικῆς ὑπάρχουν ἑξὶ εἶδη· ὅταν οἱ ῥήτορες προτρέπουν σὲ πόλεμο ἢ συμμαχία ἐναντίον ἄλλου, αὐτὸ τὸ εἶδος ὀνομάζεται προτροπή. Ὅταν ἀξιῶνουν νὰ μὴν πολεμήσουν ἢ νὰ μὴν συμμαχήσουν οἱ συμπολίτες τους, ἀλλὰ νὰ ζοῦν εἰρηνικά, αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ρητορικῆς λέγεται ἀποτροπή. Τρίτο εἶδος ρητορικῆς, ὅταν κάποιος ἰσχυρίζεται ὅτι ἀδικεῖται ἀπὸ ἄλλον καὶ ἀποδεικνύει ὅτι τοῦ προξένησε πολλὰ κακά, αὐτὸ τὸ εἶδος ὀνομάζεται κατηγορία. Τὸ τέταρτο εἶδος τῆς ρητορικῆς, εἶναι ὅταν ἐκεῖνος ποὺ κατηγορεῖται, ζητεῖ νὰ ἀποδείξει ὅτι μήτε τὸ δίκαιο παραβίασε μήτε διέπραξε κάτι ἄλλο παράνομο· αὐτὸ τὸ εἶδος ὀνομάζονται ἀπολογία. Πέμπτο εἶδος ρητορείας εἶναι ἐκεῖνο κατὰ τὸ ὁποῖο ὁ ῥήτορας ἐπαινεῖ καὶ ἀποδεικνύει κάποιον καλὸ καὶ ἀγαθόν· αὐτὸ τὸ εἶδος ὀνομάζεται ἐγκώμιο. Ἐκτο εἶδος εἶναι ἐκεῖνο κατὰ τὸ ὁποῖο κάποιος ἀποδεικνύει κάποιον ἄλλο φαῦλον· αὐτὸ τὸ εἶδος ὀνομάζεται ψόγος. Ἔτσι, λοιπόν, τῆς ρητορικῆς εἶδη εἶναι τὸ

ἐγκώμιο, ὁ ψόγος, ἡ προτροπή, ἡ κατηγορία καὶ ἡ ἀπολογία.

Ἡ τέχνη τοῦ ὀρθῶς λέγειν διαιρεῖται σὲ τέσσερα εἶδη· ἓνα εἶναι τὸ τί πρέπει νὰ λέγουμε, ἄλλο πόσα πρέπει νὰ λέγουμε, τρίτον πρὸς ποιὸν πρέπει νὰ λέγουμε, τέταρτο πότε πρέπει νὰ λέγουμε. Αὐτὰ ποὺ πρέπει, λοιπόν, νὰ λέγουμε, εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὀφελοῦν καὶ τὸν λέγοντα καὶ τὸν ἀκούοντα· ὅσα δὲ πρέπει νὰ λέγουμε, οὔτε περισσότερα οὔτε λιγότερα τῶν ἀπαιτουμένων. Πρὸς ποιὸν δὲ πρέπει νὰ λέγουμε, ἂν ὁ λόγος ἀπευθύνεται πρὸς πῶς ἡλικιωμένους, [σφάλλοντες] 95
πρέπει νὰ μεταχειρίζομαστε λόγους ἀρμόζοντες στὴν ἡλικία τους ὡς πρεσβύτερων· ἂν πάλι πρὸς νεότερους, οἱ λόγοι μας πρέπει νὰ προσαρμόζονται στοὺς νεότερους. Πότε πρέπει νὰ λέγουμε, μῆτε προτύτερα μῆτε ὑστερότερα· εἰ δ' ἄλλως δὲν θὰ ἀποφύγουμε τὰ σφάλματα καὶ δὲν θὰ μιλήσουμε ὀρθά.

Ἡ εὐεργεσία διαιρεῖται σὲ τέσσερα εἶδη· ἢ διὰ χρημάτων, ἢ διὰ τοῦ σώματος, ἢ διὰ τῶν γνώσεων ἢ διὰ τοῦ λόγου. Διὰ μὲν τῶν χρημάτων εὐεργετεῖ κάποιος ὅταν βοηθήσει ἓναν ἄπορο σὲ τρόπο ὥστε νὰ εὐπορήσει· διὰ τοῦ σώματος εὐεργετοῦν ἀλλήλους οἱ ἄνθρωποι, ὅταν σπεύδουν νὰ βοηθήσουν 96
ἐκείνους ποὺ δέρονται ἀπὸ ἄλλους· ὅσοι ἐκπαιδεύουν, ἰατρεύουν καὶ διδάσκουν κάτι ἀγαθό, αὐτοὶ μὲ τις γνώσεις τους εὐεργετοῦν· διὰ τοῦ λόγου εὐεργετεῖ κάποιος, ὅταν εἰσέρχεται στὸ δικαστήριο γιὰ νὰ βοηθήσει κάποιον καὶ νὰ τὸν ὑποστηρίξει διὰ τοῦ κατάλληλου λόγου. Ἡ εὐεργεσία, λοιπόν, εἶναι διὰ τῶν χρημάτων, διὰ τῶν σωμάτων, διὰ τῶν γνώσεων καὶ διὰ τῶν λόγων.

Ἡ τελείωση τῶν πραγμάτων διαιρεῖται σὲ τέσσερα εἶδη· τὰ πράγματα λαμβάνουν τὸ τέλος τους κατὰ τὸν νόμο, ὅταν γίνεαι ἓνα ψήφισμα καὶ τοῦτο τὸ ἐκτελέσει ὁ νόμος· κατὰ τὴν φύση λαμβάνουν τέλος τὰ πράγματα κατὰ τὴν ἡμέρα, τὸ ἔτος καὶ τις ἐποχές. Κατὰ τὴν τέχνη λαμβάνουν τέλος τὰ πράγματα, ὅπως στὴν οἰκοδομικὴ τέχνη· διότι ὀλοκληρῶνει κάποιος

μία οίκια· και ἡ ναυπηγική· διότι (ένν. ολοκληρώνει) κάποιον πλοῖο. Κατὰ τύχη δὲ γίνεται τὸ τέλος στὰ πράγματα, ὅταν ἀποβαίνουν διαφορετικὰ καὶ ὄχι ὅπως κάποιος περιμένει. Ἔτσι, λοιπόν, ἄλλα ἐκ τῶν πραγμάτων λαμβάνουν τέλος κατὰ τὸν νόμο, ἄλλα κατὰ τὴν φύση, ἄλλα κατὰ τὴν τέχνη, καὶ ἄλλα κατὰ τὴν τύχη.

Ἡ δύναμη ἐπίσης διαιρεῖται σὲ τέσσερα εἶδη· ἓνα διὰ τοῦ ὁποῖου μποροῦμε νὰ ὑπολογίζουμε καὶ νὰ συλλογιζόμεσθε μὲ τὴν βοήθεια τῆς διάνοιας· ἄλλο πού προέρχεται ἀπὸ τὸ σῶμα, ὅπως τὸ βάδην, τὸ δοῦναι καὶ λαβεῖν καὶ τὰ παρόμοια· τὸ τρίτο, αὐτὸ πού προέρχεται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν χρημάτων, ὁπόθεν λέγεται ὅτι ὁ βασιλιάς ἔχει πολλὴ δύναμη· τέταρτη διαίρεση τῆς δυνάμεως εἶναι ἐκεῖνη πού μᾶς καθιστᾷ εὐτυχεῖς ἢ δυστυχεῖς ἢ ἱκανοὺς νὰ ὀφελοῦμε ἢ νὰ βλάπτουμε· ὅπως μποροῦμε νὰ ἀρρωστήσουμε, νὰ μορφωθοῦμε, νὰ γίνουμε ὑγιεῖς καὶ ὅλα αὐτὰ. Ἔτσι λοιπόν ἓνα εἶδος τῆς δυνάμεως εἶναι στὴν διάνοια, ἄλλο στὸ σῶμα, ἄλλο στὸ στρατόπεδο καὶ τὰ χρήματα καὶ ἄλλο στὸ ἐνεργεῖν καὶ πάσχειν.

Τῆς φιλανθρωπίας εἶναι τρία τὰ εἶδη· ἓνα μὲν ἐκεῖνο πού γίνεται μὲ τὴν φιλικὴ προσφώνηση, ὅπως συμβαίνει ὅταν κάποιος συναντᾷ ἄλλον καὶ τὸν χαιρετᾷ, τοῦ σφίγγει τὸ δεξιὸ χέρι καὶ τὸν καλημερίζει. Ἔνα ἄλλο εἶδος συνίσταται στὴν βοήθεια πού παρέχει σὲ ἓναν δυστυχή. Καὶ τρίτο εἶδος φιλανθρωπίας εἶναι ἐκεῖνο, κατὰ τὸ ὁποῖο μερικοὶ ἀρέσκονται σὲ συμπόσια μὲ τοὺς φίλους τους. Ἔτσι, λοιπόν, τρία εἶδη φιλανθρωπίας ὑπάρχουν· ἡ φιλοφροσύνη, ἡ εὐεργεσία καὶ ἡ πρὸς τοὺς φίλους παράθεση δειπνῶν καὶ ἡ συναναστροφή μαζί τους.

Ἡ εὐδαιμονία διαιρεῖται σὲ πέντε μέρη· τὸ πρῶτο εἶναι ἡ ὀρθοφροσύνη, ἄλλο ἡ εὐαισθησία καὶ ἡ ὑγεία τοῦ σώματος, τρίτο ἡ ἐπιτυχία σὲ ὅ,τι κάποιος ἐπιχειρεῖ, τέταρτο ἡ καλὴ

φήμη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, πέμπτο ἢ εὐπορία στὰ χρήματα καὶ σὲ ὄλα τὰ χρήσιμα γιὰ τὸν βίον· ἡ ὀρθοφροσύνη εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς παιδείας καὶ τῆς πείρας ποὺ ἀποκτήθηκε ἀπὸ πολλὰ. Ἡ εὐαισθησία προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν ὑγεία τῶν μελῶν τοῦ σώματος, ὅπως ἐὰν κάποιος βλέπει διὰ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἀκούει μὲ τὰ αὐτιά του καὶ μὲ τὴν μύτη καὶ τὸ στόμα αἰσθάνεται αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ αἰσθάνεται· αὐτὴ εἶναι ἡ εὐαισθησία. Ἡ εὐτυχία σὲ ὅ,τι ἐπιχειρεῖ κάποιος ἐπιτυγχάνεται ὅταν πράξει ὀρθῶς ὅ,τιδὴποτε σκοπεύει νὰ πράξει κάποιος σὺφρων. Ἡ καλὴ φήμη ἔγκειται στὴν καλὴ γνώμη, τὴν ὁποία ἔχουν γιὰ ἐμᾶς· εὐπορία ὑπάρχει, ὅταν κάποιος ἔχει γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ βίου του τόσα, ὥστε νὰ δύναται νὰ εὐεργετήσῃ καὶ τοὺς φίλους του καὶ μὲ φιλοτιμία καὶ γενναιοδωρία νὰ συμβάλλῃ στὶς δημόσιες λειτουργίες. Ἐκεῖνος στὸν ὁποῖο ὑπάρχουν ὄλα αὐτὰ, εἶναι παντελῶς εὐτυχῆς. Ἔτσι, λοιπόν, τῆς εὐτυχίας μέρη εἶναι ἡ ὀρθοφροσύνη, ἡ εὐαισθησία καὶ ἡ ὑγεία τοῦ σώματος, ἡ ἐπιτυχία, ἡ καλὴ φήμη καὶ ἡ εὐπορία.

Οἱ τέχνες διαιροῦνται σὲ τρία μέρη· τὸ πρῶτο, τὸ δεύτερο 100 καὶ τὸ τρίτο. Πρῶτο εἶναι ἡ μεταλλευτικὴ καὶ ἡ ὑλοτομία· διότι εἶναι τέχνες παρασκευαστικῆς. Δεύτερον ἡ χαλκευτικὴ καὶ ἡ ξυλουργικὴ, ποὺ εἶναι μετασκευαστικῆς· διότι ἀπὸ μὲν τὸν σίδηρο ἡ χαλκευτικὴ τέχνη κατασκευάζει ὄπλα, ἀπὸ δὲ τὰ ξύλα αὐλοὺς καὶ λύρες. Ἄλλη εἶναι ἡ χρηστικὴ, ὅπως ἡ ἵππικὴ ποὺ μεταχειρίζεται τοὺς χαλινούς, ἡ πολεμικὴ τὰ ὄπλα, ἡ μουσικὴ τοὺς αὐλοὺς καὶ τὶς λίρες. Τρία εἶναι ἄρα τὰ εἶδη τῆς τέχνης· ἐκεῖνο ποὺ ἔρχεται κάπως πρῶτο, τὸ ἐπόμενο καὶ τὸ τρίτο.

Τὸ ἀγαθὸ σὲ τέσσερα γένη διαιρεῖται· ἀπὸ αὐτὰ πρῶτο θε- 101 ωροῦμε ὅτι εἶναι ἡ ἀρετὴ ποὺ ἔχει κάποιος· ἔπειτα λέγουμε ἀγαθὸ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν δικαιοσύνη καθ' ἑαυτῆς· τρίτον, ὅπως τὶς τροφές, τὶς κατάλληλες ἀσκήσεις καὶ τὰ ὠφέλιμα

φάρμακα· τέταρτο ἀγαθὸ λέγουμε τὴν τέχνη τὴν αὐλητική, τὴν ὑποκριτική καὶ ἄλλα ὅμοια. Τοῦ ἀγαθοῦ, λοιπόν, ὑπάρχουν τέσσερα εἶδη. Πρῶτο τὸ νὰ ἔχει κάποιος τὴν ἀρετή, ἄλλο ἢ ἴδια ἢ ἀρετή, τρίτον οἱ τροφῆς καὶ οἱ ὠφέλιμες ἀσκήσεις· τέταρτο, λέγουμε ὅτι εἶναι ἀγαθὸ ἢ αὐλητική τέχνη, ἢ ὑποκριτική καὶ ἢ ποιητική. Ἐκ τῶν ὄντων ἄλλα μὲν εἶναι κακά, ἄλλα δὲ ἀγαθὰ καὶ ἄλλα οὐδέτερα. Ἐκ τῶν κακῶν λέγονται ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ μᾶς βλάβουν πάντοτε, ὅπως ἡ ἀκρισία, ἡ ἀφροσύνη, ἡ ἀδικία καὶ τὰ παρεμφερῆ· τὰ ἀντίθετα αὐτῶν εἶναι ἀγαθὰ. Αὐτὰ ὁμως δύνανται ἐνίοτε νὰ μᾶς ὠφελῶν καὶ ἐνίοτε νὰ μᾶς βλάβουν – ὅπως ὁ περίπατος, ἡ ἀνάπαυση καὶ τὸ φαγητό – ἢ δὲν δύνανται ἀπολύτως μῆτε νὰ μᾶς ὠφελήσουν μῆτε νὰ μᾶς βλάψουν· ἐπομένως αὐτὰ οὔτε ἀγαθὰ εἶναι οὔτε κακά. Ἄρα ἐκ τῶν ὄντων ἄλλα μὲν εἶναι ἀγαθὰ, ἄλλα κακά καὶ ἄλλα οὐδέτερα.

Ἡ εὐνομία διαιρεῖται σὲ τρία μέρη· λέγουμε ὅτι εὐνομούμαστε, ὅταν οἱ νόμοι εἶναι καλοί· ἄλλο εἶναι ὅταν οἱ πολῖτες πειθαρχοῦν στοὺς κείμενους νόμους· τρίτο, καὶ ἔαν δὲν ὑπάρχουν νόμοι καὶ οἱ πολῖτες διοικοῦνται μὲ σωφροσύνη στὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμά τους, καὶ αὐτὸ τὸ ἀποκαλοῦμε εὐνομία· ἄρα τρία εἶναι τὰ εἶδη τῆς εὐνομίας, τὸ πρῶτο νὰ εἶναι οἱ νόμοι σπουδαῖοι καθ' ἑαυτούς· ἡ ὑπακοή τῶν πολιτῶν στοὺς νόμους καὶ τρίτον, ἡ διοίκηση μιᾶς πολιτείας κατὰ τὰ χρηστὰ ἦθη καὶ ἔθιμα.

Καὶ ἡ ἀνομία διαιρεῖται σὲ τρία μέρη· ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτο εἶναι ἐκεῖνο κατὰ τὸ ὁποῖο οἱ νόμοι εἶναι ἐπαχθεῖς καὶ δυσάρεστοι καὶ στοὺς πολῖτες καὶ στοὺς ξένους. Δεύτερο, ἐκεῖνο κατὰ τὸ ὁποῖο οἱ πολῖτες δὲν ὑπακούουν στοὺς κείμενους νόμους· καὶ ἄλλο εἶναι ἡ παντελής ἔλλειψη νόμων. Τῆς ἀνομίας, λοιπόν, ἓνα μέρος εἶναι ἡ ὑπαρξὴ ἐπαχθῶν νόμων· ἄλλο ἔαν δὲν ὑπακούουν οἱ πολῖτες στοὺς ὑπάρχοντες· τρίτο, ἔαν δὲν ὑπάρχει κανεὶς νόμος.

Τὰ ἐναντία διαιροῦνται σὲ τρία μέρη· ἔτσι λέγομε ὅτι εἶναι ἐναντία τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ κακὸ, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀδικία, ἡ φρόνηση καὶ ἡ ἀφροσύνη καὶ τὰ παρόμοια. Ἐπίσης κακὰ ἐναντία σὲ ἄλλα κακὰ, ὅπως ἡ ἀσωτία πρὸς τὴν φιλαργυρία, τὰ ἄδικα βασανιστήρια πρὸς τὰ δίκαια· καὶ τὰ παρόμοια κακὰ εἶναι ἐναντία πρὸς ἄλλα. Καὶ τὸ βαρὺ σὲ σχέση πρὸς τὸ ἑλαφρὺ καὶ τὸ ταχὺ πρὸς τὸ βραδύ, τὸ μέλαν πρὸς τὸ λευκὸ εἶναι ἐναντία ὡς οὐδέτερα ἐναντι οὐδετέρων. Ἔτσι, λοιπόν, 105 ἐκ τῶν ἐναντίων ἄλλα μὲν εἶναι ἐναντία, ὅπως τὰ ἀγαθὰ πρὸς τὰ κακὰ· ἄλλα ὅπως τὰ κακὰ πρὸς ἄλλα κακὰ καὶ ἄλλα ὡς οὐδέτερα πρὸς οὐδέτερα.

Τῶν ἀγαθῶν ὑπάρχουν τρία εἶδη· διότι ἄλλα μὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ κατέχουμε, σὲ ἄλλα νὰ μετέχουμε καὶ ἄλλα ἀπλῶς νὰ ὑπάρχουν. Καὶ στὰ πρῶτα ὑπάγονται ἐκεῖνα, πού δύναται κάποιος νὰ κατέχει, ὅπως ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ υἷεια. Στὰ δεύτερα ἐκεῖνα τὰ ὅποια δὲν δύναται κάποιος νὰ κατέχει, δύναται ὁμως νὰ συμμετέχει σ' αὐτά, ὅπως αὐτὸ τὸ ἀγαθὸ, νὰ τὸ κατέχει κάποιος δὲν εἶναι δυνατό, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀδύνατο νὰ μετέχει σ' αὐτό. Στὰ τελευταῖα ὑπάγονται ἐκεῖνα τὰ ὅποια δὲν δύναται κάποιος νὰ κατέχει οὔτε ἐν ὄλῳ οὔτε ἐν μέρει, ἀλλὰ τὰ ὅποια ὑπάρχουν καθ' ἀνάγκην, ὅπως τὸ νὰ εἶναι κανεὶς χρηστός καὶ δίκαιος εἶναι ἀγαθὸ. Ἔτσι λοιπόν 106 ἐκ τῶν ἀγαθῶν ἄλλα μὲν δύναται κάποιος νὰ κατέχει στὸ σύνολό του, ἄλλα ἐν μέρει καὶ ἄλλα νὰ ὑπάρχουν καθ' ἑαυτά.

Καὶ ἡ συμβουλή διαιρεῖται ἐπίσης σὲ τρία μέρη· διότι ἓνα μέρος αὐτῆς στηρίζεται στὸ παρελθόν, ἄλλο στὸ παρὸν καὶ ἄλλο στὸ μέλλον. Παραδείγματα ἀπὸ τὸ παρελθόν, ὅπως τί ἔπαθαν οἱ Λακεδαιμόνιοι διότι ἐμπιστεύθηκαν· ἀπὸ τὸ παρὸν, νὰ ἀποδεικνύει κάποιος ἐνῶ συμβουλεύει, ὅτι τὰ τείχη εἶναι ἀσθενῆ, οἱ ἄνθρωποι δειλοί, ὅτι ὑπάρχει ἔλλειψη τροφῶν· ἀπὸ τὸ μέλλον, δὲν πρέπει νὰ κακομεταχειρίζεται κάποιος τοὺς πρέσβεις ἀπὸ ἀπλή ὑπόνοια, γιὰ νὰ μὴν δυ-

σφημισθεῖ ἢ Ἑλλάς. Ἔτσι, λοιπόν, γιὰ τὴ συμβουλή ἄλλα προέρχονται ἀπὸ τὸ παρελθόν, ἄλλα ἀπὸ τὸ παρὸν καὶ ἄλλα ἀπὸ τὸ μέλλον.

Ἡ φωνὴ διαιρεῖται σὲ δύο μέρη· τὸ ἓνα μέρος αὐτῆς εἶναι 107
τὸ ἔμψυχο, τὸ ἄλλο τὸ ἄψυχο. Ἐμψυχο εἶναι ἡ φωνὴ τῶν ζώων καὶ ἄψυχο οἱ ἦχοι καὶ οἱ κρότοι. Ἀπὸ τὴν ἔμψυχη φωνὴ πάλι, ἡ μὲν εἶναι ἐγγράμματη καὶ ἡ ἄλλη ἀγράμματη. Ἐγγράμματη εἶναι ἡ φωνὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀγράμματη ἡ φωνὴ τῶν ζώων. Ἔτσι, λοιπόν, δύο εἶδη φωνῆς ὑπάρχουν, ἡ ἔμψυχη καὶ ἡ ἄψυχη.

Ἀπὸ τὰ ὄντα ἄλλα μὲν εἶναι μεριστὰ καὶ ἄλλα ἀμέριστα. Ἀπὸ τὰ μεριστὰ ἄλλα μὲν εἶναι ὁμοιομερῆ, ἄλλα δὲ ἀνομοιομερῆ. Καὶ ἀμέριστα μὲν εἶναι ὅταν δὲν ἐπιδέχονται διαίρεση καὶ δὲν εἶναι σύνθετα, ὅπως εἶναι ἡ μονάς, ἡ στιγμή καὶ ὁ φθόγγος· μεριστὰ εἶναι ὅσα σχηματίζονται ἀπὸ κάποια ἔνωση, ὅπως οἱ συλλαβές, οἱ συμφωνίες, τὰ ζῶα, τὸ ὕδωρ καὶ ὁ χρυσός. Καὶ ὁμοιομερῆ εἶναι ὅσα συγκεῖνται ἀπὸ ὁμοια, τὸ ὅλο τῶν ὁποίων δὲν διαφέρει τοῦ μέρους παρὰ μόνον κατὰ τὸ πλῆθος τῶν μερῶν, ὅπως τὸ ὕδωρ, ὁ χρυσός καὶ ὁ,τι εἶναι εὐτηκτο καὶ τὰ παρόμοια. Ἀνομοιομερῆ δὲ εἶναι ὅσα σύγκεινται ἀπὸ ἀνόμοια μέρη, ὅπως μία οἰκία καὶ τὰ ἀνάλογα. 108
Ἔτσι, λοιπόν, τὰ ὄντα εἶναι μεριστὰ καὶ ἀμέριστα· ἀπὸ τὰ μεριστὰ ἄλλα εἶναι ὁμοιομερῆ καὶ ἄλλα ἀνομοιομερῆ.

Ἀπὸ τὰ ὄντα ἄλλα μὲν εἶναι καθ' ἑαυτὰ καὶ ἄλλα συνδέονται μὲ κάτι ἄλλο. Καθεαυτὰ μὲν λέγονται ὅσα δὲν ἔχουν ἀνάγκη κανενὸς ἄλλου γιὰ ἐρμηνεία καὶ κατανόηση· τέτοια θὰ ἦταν ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἵππος καὶ ἄλλα ζῶα. Διότι κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἐρμηνείας. Σὲ σχέση πρὸς κάτι 109
ἄλλο λέγεται ἐκεῖνο τὸ ὅποιο ἔχει ἀνάγκη ἐρμηνείας, ὅπως τὸ μεγαλύτερο κάποιου καὶ τὸ ταχύτερο κάποιου καὶ τὸ καλύτερο κάποιου καὶ ἄλλα παρόμοια· διότι τὸ μεγαλύτερο εἶναι μεγαλύτερο κάποιου μικρότερου καὶ τὸ ταχύτερο κάποιου

ἄλλου. Ἐκ τῶν ὄντων, λοιπόν, τὰ μὲν καθ' ἑαυτὰ λέγονται
καὶ ἄλλα σὲ σχέσηη πρὸς ἄλλο. Ἔτσι λοιπόν καὶ τὰ πρῶτα δι-
αιροῦσε ὁ Πλάτων, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀριστοτέλη.

Ἐπηξεν καὶ ἄλλος Πλάτων φιλόσοφος ἀπὸ τὴν Ρόδο, μα-
θητὴς τοῦ Παναίτιου, καθὼς ἀναφέρει ὁ Σέλευκος ὁ γραμμα-
τικὸς στὸ πρῶτο βιβλίον *Περὶ Φιλοσοφίας* καὶ ἄλλος, περι-
πατητικὸς, μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ ἄλλος μαθητὴς τοῦ
Πραξιφάνη καὶ ὁ ποιητὴς τῆς ἀρχαίας κωμωδίας.

ΒΙΒΛΙΟ Δ΄ ΣΠΕΥΣΙΠΠΟΣ

Γιὰ τὸν Πλάτωνα αὐτὰ ἦταν τὰ ὅποια ἔμεῖς καταφέραμε νὰ συναγάγουμε, ἀφοῦ διεξήλθαμε μὲ κόπο αὐτὰ ποὺ ἔχουν λεχθεῖ γιὰ τὸν ἄνδρα. Τὸν διαδέχθηκε ὁ Σπεύσιππος, γιὸς τοῦ Εὐρυμέδοντα Ἀθηναῖος, Μυρρινούσιος ὡς δημότης, γιὸς τῆς ἀδελφῆς του Πωτώνης. Διετέλεσε σχολάρχης δέκα ὀκτώ ἔτη, μὲ ἔναρξη κατὰ τὴν ἑκατοστὴ ὄγδοη Ὀλυμπιάδα· ἀφιέρωσε ἀγάλματα τῶν Χαρίτων στὸ μουσεῖο ποὺ ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν Πλάτωνα στὴν Ἀκαδημία. Καὶ ἔμεινε πιστὸς στὰ δόγματα τοῦ Πλάτωνα. Ὡς πρὸς τὸ ἦθος ὁμως ὑπῆρξε διάφορος ἀπὸ αὐτόν· διότι ἦταν καὶ ὀργίλος καὶ ἀδύναμος ὡς πρὸς τὶς ἡδονές. Λέγουν μάλιστα ὅτι ἀπὸ τὸν θυμὸ του κάποτε ἔρριψε στὸ φρέαρ τὸν μικρὸ του σκύλο καὶ ὅτι ἀπὸ φιληδονία μετέβη στὴν Μακεδονία γιὰ τὸν γάμο τοῦ Κάσσανδρου.

Διηγοῦντο γι' αὐτόν ἀκόμη ὅτι καὶ οἱ μαθήτριες τοῦ Πλάτωνα, ἡ Λασθένεια ἀπὸ τὴν Μαντίνεια καὶ ἡ Ἀξιοθέα ἀπὸ τὸν Φλιοῦντα παρακολογήσαν καὶ αὐτόν, ὅταν καὶ ὁ Διονύσιος γράφοντάς του τοῦ ἔλεγε σὲ δηκτικὸ τόνο· «καὶ ἀπὸ τὴν Ἀρκαδική σου μαθήτρια μποροῦμε νὰ μάθουμε φιλοσοφία. Καὶ ὁ μὲν Πλάτων ἐδίδασκε δωρεὰν τοὺς φοιτῶντες στὴν σχολή του· ἐσὺ ὁμως φορολογεῖς καὶ εἰσπράττεις ἀπὸ αὐτοὺς εἴτε θέλουν εἴτε ὄχι». Αὐτὸς πρῶτος, καθὼς ἀναφέρει ὁ Διόδωρος στὸ πρῶτο βιβλίο τῶν Ἀπομνημονευμάτων του

παρατήρησε τί ήταν κοινὸ στίς γνώσεις καί τίς συνέδεσε μεταξύ τους καί σημείωσε τὴν ἀμοιβαία ἐξάρτηση. Καί πρῶτος ἐπίσης ἔφερε στὸ φῶς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὁ Ἴσοκράτης ὀνόμαζε ἀπόρρητα, ὅπως ἀναφέρει ὁ Καινεύς. Καί πρῶτος ἀκόμη ἐφεῦρε μὲ ποιὸν τρόπο τὰ λεπτότερα ξύλα γίνονται καλάθια εὐρύχωρα καί ὀγκώδη.

Καί ὅταν πλέον εἶχε χάσει ἀπὸ παράλυση, τὴν ὑγεία του, ἔστειλε καί προσκάλεσε τὸν Ξενοκράτη καί τὸν παρακάλεσε νὰ τὸν διαδεχθεῖ στὴν σχολαρχία. Καί λέγουν ὅτι φερόμενος ἐπὶ ἀμαξιδίου συνάντησε στὴν Ἀκαδήμεια τὸν Διογένη καί τοῦ εἶπε «χαῖρε», ἐκεῖνος δὲ τοῦ ἀπάντησε· «Ἐγὼ δὲν σοῦ εὐχομαι χαῖρε – ἀφοῦ ὑπομένεις νὰ ζεῖς, ἐνῶ βρῖσκεται σὲ τέτοια κατάσταση». Καί τέλος κατὰ τὴν γεροντικὴ του ἡλικία καταλήφθηκε ἀπὸ μεγάλη στενοχώρια καί αὐτοκτόνησε. Ἔγραψε περὶ αὐτοῦ τὸ ἔξης ἐπίγραμμα.

Ἄν δὲν μάθαινα τὸ τέλος τοῦ Σπεύσιππου, κανένας δὲν θὰ μ' ἔπειθε νὰ πῶ ὅτι δὲν ἦταν ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Πλάτωνα· γιατί διαφορετικὰ δὲν θὰ πέθαινε ἀπὸ στενοχώρια γιὰ κάτι πολὺ μικρό.

Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει στὸν βίον τοῦ Λύσανδρου καί Σύλλα ὅτι πέθανε ἐπειδὴ καταφαγώθηκε ἀπὸ ψεῖρες. Καί ἦταν, καθὼς λέει ὁ Τιμόθεος στὸ *Περὶ βίων* σὲ μεγάλο βαθμὸ στὸ σῶμα του ἐξαντλημένος· ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὅτι ὁ Σπεύσιππος εἶπε πρὸς ἕναν πλούσιο πού ἀγαποῦσε μία γυναίκα ἄσχημη, «Ἀλλὰ ποιά ἢ ἀνάγκη γι' αὐτὸν τὸν ἔρωτα; Ἐγὼ θὰ σοῦ βρῶ ὠραιότερη γυναίκα μὲ δέκα τάλαντα».

Ἄφησε πάρα πολλὰ ὑπομνήματα καί περισσότερους διαλόγους, μεταξύ τῶν ὁποίων εἶναι:

Ἄριστιππος ὁ Κυρηναῖος,
Περὶ πλοῦτου α΄,

Περὶ ἡδονῆς α΄,
 Περὶ δικαιοσύνης α΄,
 Περὶ φιλοσοφίας α΄,
 Περὶ φιλίας α΄,
 Περὶ θεῶν α΄,
 Φιλόσοφος α΄,
 Πρὸς Κέφαλον α΄,
 Κέφαλος α΄,
 Κλεινόμαχος ἢ Λυσίας α΄,
 Πολίτης α΄,
 Περὶ ψυχῆς α΄,
 Πρὸς Γρύλλον α΄,
 [Ἄριστιππος α΄,]
 Τεχνῶν ἔλεγχος α΄,
 Ὑπομνηματικοὶ διάλογοι,
 Τεχνικὸν α΄,
 Διάλογοι τῶν περὶ τὴν πραγματείαν ὁμοίων α΄ β΄ γ΄ δ΄
 ε΄ ς΄ ζ΄ η΄ θ΄ ι΄,
 Διαιρέσεις καὶ πρὸς τὰ ὅμοια ὑποθέσεις,
 Περὶ γενῶν καὶ εἰδῶν παραδειγμάτων,
 Πρὸς τὸν Ἀμάρτυρον,
 Πλάτωνος ἐγκώμιον,
 Ἐπιστολαὶ πρὸς Δίωνα, Διονύσιον, Φίλιππον,
 Περὶ νομοθεσίας,
 Μαθηματικός,
 Μανδρόβολος,
 Λυσίας,
 Ὅροι,
 Τάξεις ὑπομνημάτων.

Στίχοι σὸ σύνολό τους σαράντα τρεῖς χιλιάδες τετρακό-
 σιοι ἑβδομήντα πέντε. Σ' αὐτὸν ἀφιέρωσε καὶ ὁ Τιμωνίδης
 τὶς *Ἱστορίες* του, στὶς ὁποῖες εἶχε περιγράψει τὶς πράξεις

του Σκωτία και του Σκωτία. Αλλά και ο Γαβριήλ στο δεύτερο βιβλίο τῶν Ἀπομνημονευμάτων του ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἀγόρασε τὰ βιβλία του ἀντὶ τριῶν ταλάντων.

Ἐπῆρξε καὶ ἄλλος Σπεύσιππος, Ἀλεξανδρινός, μαθητὴς τοῦ ἱατροῦ Ἡρόφιλου.